

Vedtak

V2022-8

Dato: 09.06.2022
Mottaker: Offentlighet
v/advokat:

Offentlig versjon
Offl § 13, fvl § 13.1.2

Saksansvarlig: Beate Milford Berrefjord
Saksbehandler: Erlend Smedsdal

2022/0077-102

Vedtak – Offentlig versjon - Nortura SA – Steinsland & Co AS – konkurranseloven § 16 jf. § 20 – inngrep mot foretakssammenslutning - vilkår

1	INNLEDNING.....	3
1.1	SAKENS BAKGRUNN.....	3
1.2	KONKURRANSETILSYNETS SAKSBEHANDLING	3
1.3	FRISTBEREGNING	3
2	PARTENE I SAKEN	4
2.1	NORTURA.....	4
2.2	STEINSLAND	4
3	RETTSLIG UTGANGSPUNKT	4
3.1	MELDING AV FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN.....	4
3.2	VILKÅRENE FOR INNGREP	5
3.2.1	<i>Generelt.....</i>	<i>5</i>
3.2.2	<i>Foretakssammenslutning.....</i>	<i>5</i>
3.2.3	<i>Konkurransbegrenskingskriteriet – i betydelig grad hindre effektiv konkurranse</i>	<i>5</i>
4	OM MARKEDET	6
4.1	OM VERDIKJEDEN	6
4.2	REGULERINGER.....	7
5	MARKEDSAVGRENSING	8
5.1	INNLEDNING	8
5.2	PRODUKTMARKEDSAVGRENSING	9
5.2.1	<i>Markedet for salg av daggamle verpehøns</i>	<i>9</i>
5.2.2	<i>Markedet for oppal og salg av verpehøns</i>	<i>10</i>
5.2.3	<i>Markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører (eggpakkerier)</i>	<i>10</i>
5.2.4	<i>Konklusjon</i>	<i>11</i>
5.3	GEOGRAFISK MARKEDSAVGRENSING	11
5.3.1	<i>Markedet for salg av daggamle verpehøns</i>	<i>11</i>
5.3.2	<i>Markedet for oppal og salg av verpehøns</i>	<i>11</i>
5.3.3	<i>Markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører</i>	<i>12</i>
5.4	KONKLUSJON MARKEDSAVGRENSING	12
6	ALTERNATIVSITUASJON	12
7	KONKURRANSEANALYSE.....	13
7.1	INNLEDNING	13
7.2	INNSATSFAKTORUTESTENGELSE	14
7.2.1	<i>Muligheter til innsatsfaktorutestengelse</i>	<i>14</i>
7.2.3	<i>Virkninger på konkurransen.....</i>	<i>22</i>
7.2.4	<i>Konklusjon innsatsfaktorutestengelse</i>	<i>25</i>
7.3	KUNDEUTESTENGELSE.....	25

7.3.1	<i>Muligheter til kundeutestengelse</i>	26
7.3.2	<i>Insentiver til kundeutestengelse</i>	28
7.3.3	<i>Virkninger på konkurransen</i>	29
7.3.5	<i>Konklusjon kundeutestengelse</i>	30
7.4	KONKLUSJON IKKE-HORISONTALE VIRKNINGER	30
8	EFFEKTIVITETSGEVINSTER	31
8.1	INNLEDNING	31
8.2	PARTENES ANFØRTE EFFEKTIVITETSGEVINSTER	31
8.3	KONKURRANSETILSYNETS VURDERING AV DE ANFØRTE EFFEKTIVITETSGEVINSTENE.....	32
8.4	KONKLUSJON EFFEKTIVITETSGEVINSTER	32
9	KONKURRANSEMESSIGE VIRKNINGER AV FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN	32
9.1	VURDERING AV PARTENES FORSLAG TIL AVHJELPENDE TILTAK OG FORHOLDSMESSIGHET	33
10	VEDTAK	35

- (1) Konkurransetilsynet viser til melding om foretakssammenslutning ("meldingen") mottatt 2. februar 2022, tilsynets varsel 9. mars 2022 om at inngrep mot foretakssammenslutningen kan bli aktuelt samt partenes endelige forslag til avhjelpende tiltak 23. mai 2022. Det vises også til øvrig korrespondanse og kontakt i anledning saken.
- (2) Konkurransetilsynet har kommet til at foretakssammenslutningen mellom Nortura SA (Nortura) og Steinsland & Co AS (Steinsland) i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse i markedet for salg av daggamle verpehøns, samt i markedet for eggpakkerier.
- (3) Melder har fremsatt forslag til avhjelpende tiltak. Konkurransetilsynet har funnet at de avhjelpende tiltakene vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til.
- (4) Konkurransetilsynet har på denne bakgrunn fattet vedtak om inngrep hvor foretakssammenslutningen kan tillates på vilkår, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd, jf. § 20 fjerde ledd.¹

1 Innledning

1.1 Sakens bakgrunn

- (5) Saken gjelder Norturas oppkjøp av Steinsland, også omtalt som "partene".

(6)

se avsnitt 3.2.2 for nærmere forklaring.²

1.2 Konkurransetilsynets saksbehandling

- (7) Konkurransetilsynet har i anledning saken innhentet informasjon fra flere aktører i markedene som partene opererer i, herunder partene og et utvalg av deres kunder og konkurrenter.
- (8) Det er avholdt møter med partene 8. desember 2021 og 21. mars 2022. Det har også vært løpende kontakt mellom Konkurransetilsynet og partenes advokater, både per e-post og telefon. Tilsynet har også hatt flere møter og telefonsamtaler med de største og mest relevante konkurrentene til partene.
- (9) Partene fremsatte forslag om avhjelpende tiltak 1. april 2022, samt reviderte forslag til avhjelpende tiltak 8. april 2022, 22. april 2022 og 9. mai 2022. Endelig forslag til avhjelpende tiltak ble mottatt 23. mai 2022. Forslaget om avhjelpende tiltak av 22. april ble sendt på høring 25. april 2022 til kunder, konkurrenter og andre interessenter.³ Basert på innspill i høringen gjorde partene endringer i det opprinnelige forslaget. Konkurransetilsynet har foretatt en vurdering av de foreslåtte avhjelpende tiltakene i avsnitt 9.

1.3 Fristberegning

- (10) Konkurransetilsynet mottok melding om foretakssammenslutningen 2. februar 2022. Varsel om at inngrep kan bli aktuelt ble rettidig oversendt partene 9. mars 2022, jf. konkurranseloven § 20 annet ledd første punktum.
- (11) I henhold til konkurranseloven § 20 fjerde ledd første punktum må Konkurransetilsynet snarest mulig, og senest innen 70 virkedager fra meldingen ble mottatt, fatte vedtak som stadfester fremsatt forslag til avhjelpende tiltak fra melder, eller legge frem begrunnet forslag til forbudsvedtak.

¹ Lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger.

² Melding om foretakssammenslutning mellom Nortura SA og Steinsland & Co AS mottatt 2. februar 2022 (meldingen), side 5

³ Høringsbrev av 22. april 2022 sendt til A & A Salte AS, Østlandet Kyllingoppdrett AS, Dahls Hønseri AS, Vestbygd Hønseri AS, Oraug Kyllingoppdrett AS, Trøndelag Kyllingoppdrett AS, Niels Nickelsen, Mads Jørgen Velde, Tor Gudmestad, Tore Villanger, Den Stolte Hane AS, Meling Egg AS, Rias-Pakkeri AS, Roan Eggpakkeri AS, Totenegg AS, Bunnpris, Coop Norge SA, Rema 1000 AS, Norgesgruppen ASA

- (12) Dersom melderne fremsetter forslag til avhjelpende tiltak senere enn 55 virkedager fra meldingen er mottatt, forlenges Konkurransetilsynets frist tilsvarende, likevel slik at fristen ikke kan overskride 85 virkedager fra meldingen er mottatt, jf. konkurranseloven § 20 fjerde ledd annet punktum.
- (13) Konkurransetilsynet mottok endelig forslag til avhjelpende tiltak 23. mai 2022. Konkurransetilsynets frist for å fatte vedtak som stadfester fremsatt forslag om avhjelpende tiltak ble dermed forlenget med 15 virkedager til 9. juni. Vedtaket er således truffet rettidig.

2 Partene i saken

2.1 Nortura

- (14) Nortura er Norges største merkevareleverandør innen kjøtt- og eggprodukter og en av Norges største matprodusenter. Konsernet Nortura SA er et samvirkeforetak som eies av ca. 17 300 egg- og kjøttprodusenter. Blant disse er ca. 9000 storfeprodusenter, 1500 svineprodusenter, 7000 småfeprodusenter (sau og geit) og 400 eggprodusenter. Norturas omsetning i 2020 var ca. 19 milliarder kroner. Nortura har rundt 5000 ansatte.
- (15) Nortura leverer til både dagligvare, storkjøkken og industri. Nortura sin merkevare for kylling-, kalkun- og eggprodukter er Prior, som er en av Norturas største merkevarer.
- (16) Nortura har også forsyningsplikt som markedsregulator. Dette innebærer at de har ansvar for å gi alle aktører i bransjen samme dekningsgrad av norsk reguleringsvare (helt slakt og usorterte egg), basert på ordrer til andre aktører i markedet. Salg gjennom denne salgskanalen skjer til fastsatte priser (engrospris) og bygger på likebehandling av kjøperne.⁴

2.2 Steinsland

- (17) Steinsland er leverandør av dyremateriale til konsumeggghøner (konsumegg er egg som blir levert til dagligvare og storhusholdning, og ikke til eggprodukter i industri) og eksklusiv distributør av fjørferaser fra det tyske avlsselskapet Lohmann Breeders. Steinsland hadde en omsetning på i underkant av 55 millioner NOK i 2020. Steinsland har 15 ansatte, hvorav 7 er ansatt i 100 prosent stilling, og resten jobber deltid.
- (18) Steinslands virksomhet omfatter import av daggamle besteforeldredyr⁵, oppal og rugeeggproduksjon av besteforeldredyr, ruging og klekking av foreldredyr, oppal og rugeeggproduksjon av foreldredyr, ruging, klekking og salg av daggamle verpehøns, samt oppdrett og salg av verpehøns (også omtalt som verpeklare unghøner).
- (19) Distribusjonsnettet til Steinsland omfatter en avdeling for besteforeldredyr, et rugeri og 6 oppdrettsanlegg. Produksjonen hos Steinsland blir til [REDACTED] daggamle hønekyllinger, der [REDACTED] av disse går til Steinslands egne oppdrettsanlegg, og blir levert direkte til eggprodusenter når de er verpeklare unghøner.⁶

3 Rettslig utgangspunkt

3.1 Melding av foretakssammenslutningen

- (20) Etter konkurranseloven § 18 første ledd skal partene i en fusjon etter konkurranseloven § 17 første ledd bokstav a, eller den eller de som samlet eller hver for seg varig overtar kontroll etter § 17 første ledd bokstav b, informere Konkurransetilsynet om foretakssammenslutningen ved en melding.
- (21) Plikten til å melde en foretakssammenslutning etter konkurranseloven § 18 første ledd gjelder likevel ikke dersom de involverte foretakene har en samlet årlig omsetning i Norge under en milliard kroner, eller dersom bare ett av de involverte foretakene har en årlig omsetning i Norge over 100 millioner kroner, jf. konkurranseloven § 18 annet ledd. Dette er

⁴ Meldingen s. 7

⁵ For en forklaring av begrepet se avsnitt (35)

⁶ Meldingen s. 10 og 11

tilfellet i denne saken, da omsetningen til Steinsland ikke overstiger 100 millioner kroner i 2020, jf. konkurranseloven § 18 annet ledd bokstav b.

- (22) Partene har likevel valgt å inngi frivillig melding i henhold til konkurranseloven § 18 sjette ledd.⁷

3.2 Vilkårene for inngrep

3.2.1 Generelt

- (23) Etter konkurranseloven § 16 første ledd skal Konkurransetilsynet forby en foretakssammenslutning dersom den i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse, særlig som et resultat av at en dominerende stilling skapes eller styrkes.
- (24) Dersom Konkurransetilsynet finner at avhjelpende tiltak foreslått av melderne vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til, skal tilsynet fatte vedtak om inngrep hvor foretakssammenslutningen tillates på disse vilkår, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd. Bestemmelsen innebærer en redusert utredningsplikt for tilsynet der vedtak fattes etter denne bestemmelsen.⁸

3.2.2 Foretakssammenslutning

- (25) For at Konkurransetilsynet skal kunne gripe inn mot ervervet, må det foreligge en foretakssammenslutning, jf. konkurranseloven § 17. Etter § 17 første ledd bokstav b, foreligger det en foretakssammenslutning dersom ett eller flere foretak, direkte eller indirekte, helt eller delvis, varig overtar kontroll over ett eller flere foretak.

- (26) Transaksjonen skal skje ved

 ⁹ Det foreligger således en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand, jf. konkurranseloven § 16 første ledd, jf. § 17 første ledd bokstav b.

3.2.3 Konkurransbegrenskriteriet – i betydelig grad hindre effektiv konkurranse

- (27) Konkurransetilsynet skal forby en foretakssammenslutning som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse, særlig som et resultat av at en dominerende stilling skapes eller styrkes, jf. konkurranseloven § 16 første ledd.¹⁰
- (28) Dersom en foretakssammenslutning i utgangspunktet medfører en slik betydelig negativ effekt på konkurransen, kan det likevel foreligge omstendigheter som kan motvirke de negative effektene. For eksempel vil kjøpermakt og/eller potensiell konkurranse kunne begrense de fusjonerende virksomhetenes mulighet og insentiv til å utøve økt markedsrett som følge av foretakssammenslutningen. Enkelte foretakssammenslutninger kan også medføre effektivitetsgevinster som vil oppveie et eventuelt tap kundene påføres ved redusert konkurranse. Der slike effektivitetsgevinster kommer kundene til gode og dette kan dokumenteres, vil ervervet ikke kunne anses å hindre effektiv konkurranse i betydelig grad.¹¹
- (29) Spørsmålet om foretakssammenslutningen i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse behandles i avsnitt 7 nedenfor.

⁷ Meldingen s. 4

⁸ Prop. 75 L (2012-2013) Endringer i konkurranseloven, side 144

⁹ Meldingen s. 5

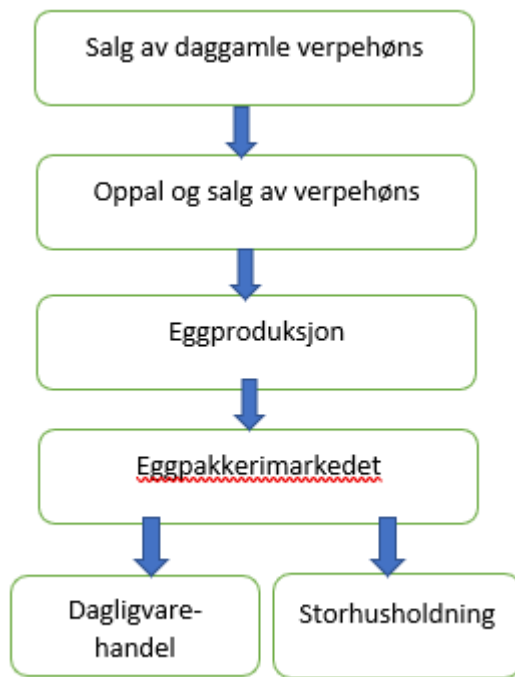
¹⁰ Prop. 37 L (2016-2016) kapittel 7.2 jf. NOU 2012:7 kapittel 8, jf. også rådsforordning (EF) nr. 139/2004 (fusjonsforordningen) artikkel 2 nr. 3.

¹¹ Prop. 37 L (2016-2016) kapittel 7.2 jf. NOU 2012:7 kapittel 8, jf. rådsforordning (EF) nr. 139/2004 (fusjonsforordningen) artikkel 2 nr. 1 b) jf. nr. 2, jf. fortalen avsnitt 29 og Kommisjonens retningslinjer for horisontale foretakssammenslutninger 2004/C 31/03, avsnitt 76 ff.

4 Om markedet

4.1 Om verdikjeden

- (30) Saken omhandler ulike ledd i verdikjeden for konsumeggproduksjon. Konsumegg er egg som selges til dagligvare og storhusholdning, og ikke til eggprodukter i industri.

- (31) Aktørene i markedet for salg av daggamle verpehøns importerer besteforeldredyr¹² og aler opp foreldredyr som klekker verpehøns. Steinsland og Salte er de eneste aktørene som opererer i dette markedet. Verpehønsene selges videre til oppalere når de er daggamle. Oppalene aler opp verpehønene, og selger deretter de verpeklare unghønene videre til konsumeggprodusenter. Konsumeggprodusentene selger så konsumeggene videre til eggpakkerier. Eggpakkeriene driver med innsamling, pakking og salg fra eggpakkeri til dagligvarehandel og andre salgskanaler. Se figur over for en oversikt over verdikjeden.
- (32) Partene har virksomhet på ulike ledd i denne vertikale verdikjeden. Steinsland er som nevnt aktiv i verdikjeden fra import av besteforeldedyr, til rugeri for verpehøns, samt at de har en del oppal av verpehøns. På disse leddene er A&A Salte AS (Salte) eneste konkurrent, frem til oppalsleddet for verpehøns. Disse leddene blir i det videre for enkelhets skyld henvist til som avlsleddet.
- (33) Nortura er gjennom sin merkevare Prior aktiv i eggpakkerimarkedet, samt at medlemmene består av aktører på alle ledd i verdikjeden.¹³
- (34) Steinsland og Salte er som nevnt de eneste aktørene i avlsleddet. Begge importerer besteforeldredyr som daggamle kyllinger. Besteforeldredyr er betegnelsen på dyr som er to generasjoner før verpehønene som produserer konsumegg.
- (35) Steinsland er eneimportør av rasen Lohmann fra selskapet Lohmann Breeders, og Salte er eneimportør av rasen Dekalb fra selskapet Hendrix Genetics. Begge høneraser er importert som hybrider av rasen, og vil derfor også bli omtalt som hybrider.
- (36) Etter 16-17 uker og grundig testing for sykdommer plasseres besteforeldredyrene på separate anlegg der de produserer rugeegg som klekkes til foreldredyr.

¹² Se forklaring av begrepet i avsnitt (35)

¹³ For en utførlig beskrivelse av de ulike leddene i verdikjeden, se meldingen s. 12, 13 og 14

- (37) Foreldredyrene plasseres først i egne oppdrettshus, Når de er 17 uker overføres de til et eget foreldredyrhus der de legger egg som skal klekkes til verpehønekyllinger. Det er 8 slike foreldredyrflokker i Norge, Steinsland og Salte står for fire av disse hver. For å redusere smitte- og sykdomsrisiko er det viktig at flokkene er spredt geografisk. Steinsland og Salte selger daggamle verpehøns til 15 ulike oppalere (også omtalt som oppdrettere).
- (38) Steinsland og Salte er selv aktive på oppalsleddet, og har tett kontakt med og eierandeler i andre oppalere. Når verpehønene er mellom 16 og 18 uker, selger oppalerne dem videre til ca. 500 ulike eggprodusenter, der verpehønene produserer egg frem til de er ca. 80 uker (det er noe forskjell mellom rasene på hvor lenge verpehønene kan stå i produksjon). Det er vanlig praksis at avtalen om salg av verpehøns gjelder for ett innsett.¹⁴
- (39) Eggprodusentene selger i hovedsak til eggpakkerier, der pakkeriene distribuerer ut til dagligvarehandel, restauranter storkjøkken og næringsmiddelindustrien. Produsentene selger også til en viss grad direkte til forbruker. Det anslås av budsjettmemnda for jordbruket at ca. 10 prosent av alle egg omsettes direkte fra bonde til forbruker.¹⁵
- (40) Nortura, med merkevaren Prior, er den klart største aktøren i dette markedet, med Den Stolte Hane (DSH) som største konkurrent. Det finnes i tillegg flere mindre aktører i dette markedet. Se avsnitt 7.2.1.3.1 for markedsandeler.
- (41) I eggpakkeriene gjøres det en kvalitetskontroll og sortering av eggene. Om eggene oppfyller kvalitetskravene blir de klassifisert som konsumegg, som deretter sorteres etter størrelse. Egg som ikke oppfyller kvalitetskravene, går til industriell bearbeiding (eggprodukter). Distribusjonen av konsumegg skjer både direkte fra eggpakkeri til kundene, og til kundens lager for videre distribusjon. Dagligvaregrupperingene står selv for distribusjonen ut til butikkene.
- (42) Eggpakkeriene har både en kjøpsfunksjon overfor eggprodusentene og en pakkeri- og salgfunksjon overfor kundene. Disse funksjonene er nært knyttet til hverandre, og utføres normalt fra samme anlegg.¹⁶
- (43) Dagligvaremarkedet er den klart største kjøperen av konsumegg. For Nortura utgjør salg til dagligvaremarkedet [redacted] i et normalår. En annen betydelig salgskanal er storkjøkken og industrimarkedet, som står for [redacted] av omsetningen av egg.¹⁷

4.2 Reguleringer

- (44) Det er flere reguleringer som påvirker ulike deler av verdikjeden.
- (45) Eggprodusenter er underlagt et konsesjonsregelverk for å kunne drive med eggproduksjon.¹⁸ Konsesjongrensen er 7500 verpehøns per bruk.¹⁹
- (46) Videre er Nortura markedsregulator for egg i Norge. Markedsregulators oppgave er, gjennom et sett av virkemidler, å sikre et balansert marked i samsvar med gjeldende landbrukspolitikk.²⁰
- (47) Nortura har som markedsregulator mottaks- og forsyningsplikt på egg. Forsyningsplikten gjelder for norskproduserte usorterte konsumegg og i en normal markedssituasjon skal markedsregulator søke å gi alle aktører samme dekningsgrad med norsk råvare med utgangspunkt i aktørenes bestilling.²¹ Forsyningsplikt til andre aktører enn Nortura er volumbegrenset til maksimalt 500 tonn tillagt 30 prosent av aktørens innveide eggmengde fra egne leverandører foregående år.

¹⁴ Det vil si at det blir inngått nye avtaler hver gang produsentene skal ha nye verpehøns. Det vil si at et innsett varer i den perioden verpehønene står i produksjon, ca. 60 uker.

¹⁵ Meldingen s. 14

¹⁶ Meldingen s. 13 og 14

¹⁷ Meldingen s. 25

¹⁸ LOV-2004-01-16-5 Svine- og fjørfeproduksjonsloven

¹⁹ FOR-2004-04-01-611 Forskrift om svine- og fjørfeproduksjon

²⁰ Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 1, andre ledd.

²¹ Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 4-4, første ledd.

- (48) Mottaksplikten på egg omfatter egg fra produsenter som normalt leverer til andre eggpakkerier enn Nortura, og i gitte situasjoner egg fra uavhengige eggpakkerier. Mottaksplikten fra andre eggpakkerier enn Nortura inntreer når det er overskudd i det innenlandske markedet og markedsregulator gjennom året har avsetningsmuligheter for varen.²²
- (49) Markedsregulator får dekket kostnader til følgende reguleringstiltak:²³
- A) Kostnader ved reguleringslagring av egg, herunder eventuelt pristap ved salg av egg fra reguleringslager.
 - B) Frivillig førtidsslakting av verpehøns.
 - C) Prisnedskrivning ved salg til spesialmarkeder og ved innenlands produksjon av skilleprodukter av egg.
 - D) Salg av egg til miljøför.
 - E) Billigsalg av egg kan iverksettes etter forhåndsgodkjennelse av Omsetningsrådet.
- (50) Kostnader til markedsreguleringstiltak finansieres av eggprodusentene gjennom en omsetningsavgift. I 2020 var omsetningsavgiften 80 øre per kilo egg. Totalt ble det brukt ca. 43 millioner kroner på markedsregulering av egg i 2020.²⁴

5 Markedsavgrensning

5.1 Innledning

- (51) Markedsavgrensning gir et rammeverk for analysen av foretakssammenslutningers konkurransemessige virkninger. Hovedformålet med avgrensningen er på en systematisk måte å identifisere umiddelbare begrensninger i den konkurransemessige handlefriheten de fusjonerende foretakene står overfor.²⁵ Normalt vil både markedets produktmessige og geografiske dimensjon vurderes.²⁶
- (52) Konkurransetilsynets utgangspunkt for markedsavgrensningen er partenes produkter. Tilsynet vurderer videre, primært basert på substitusjon på etterspørselssiden, om markedet skal utvides. Vurdering av etterspørselssubstitusjon innebærer en undersøkelse av hvilke produkter kundene anser som substituerbare. Vurderingen kan for eksempel skje ved et tankeeksperiment, der man forutsetter en liten, men varig økning i de relative priser (SSNIP), og vurderer kundenes sannsynlige reaksjon på denne prisøkningen.²⁷
- (53) Substitusjon på tilbudssiden kan også tas i betraktning ved markedsavgrensningen dersom den har de samme umiddelbare og direkte virkningene som etterspørselssubstitusjon.²⁸
- (54) Dersom tilbudssubstitusjon skal kunne tas i betraktning ved markedsavgrensningen, er det en forutsetning at leverandørene som en reaksjon på små og varige endringer i relative priser kan omstille produksjonen til de varene det gjelder og markedsføre dem på kort sikt²⁹ uten at det medfører betydelige tilleggskostnader eller vesentlig risiko. Dersom disse vilkår er oppfylt, vil tilleggsproduksjonen som bringes på markedet, ha en disiplinerende virkning på de berørte foretakenes konkurranseferd. Slike umiddelbare og direkte virkninger tilsvarer virkningene av etterspørselssubstitusjon.³⁰

²² Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 5-4-1, andre ledd.

²³ Retningslinjer for markedsregulering av egg, punkt 2.

²⁴ Årsrapport fra Omsetningsrådet 2020.

²⁵ Kommisjonens retningslinjer for horisontale foretakssammenslutninger (2004/C 31/03) avsnitt 10.

²⁶ Kunngjøring fra EFTAs overvåkningsorgan om avgrensning av det relevante marked innen konkurranseretten i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) – EFT L 200, 16. juli.1998, side 46 og EØS-tillegget til EF-tidende No 28, 16. juli 1998 (heretter "EFTAs kunngjøring") avsnitt 2.

²⁷ EFTAs kunngjøring, side 5.

²⁸ EFTAs kunngjøring, side 6.

²⁹ Det vil si i en periode som ikke innebærer betydelige tilpasninger i eksisterende og materielle og immaterielle aktiva.

³⁰ EFTAs kunngjøring, side 6.

- (55) Konkurransetilsynet vil ved markedsavgrensningen se hen til vurderingskriteriene som fremgår av EFTAs overvåkningsorgans kunngjøring om avgrensning av det relevante marked.³¹
- (56) Markedsavgrensningen er ikke et mål i seg selv, men et middel for å trekke opp rammene for den konkurranseanalysen som gjennomføres i avsnitt 7. Med utgangspunkt i markedsavgrensningen vil Konkurransetilsynet i konkurranseanalysen ta hensyn til forhold som tilsier at konkurransepress fra enkelte aktører er viktigere enn fra andre, segmentering innenfor det relevante markedet, samt vurdere i hvilken grad det er relevant å trekke inn konkurransepress fra andre aktører utenfor det relevante markedet.
- (57) I det følgende vurderes de relevante produktmarkedene i avsnitt 5.2, herunder markedene for salg av daggamle verpehøns, oppal og salg av verpehøns og markedet for salg av egg til dagligvare og storhusholdning. I avsnitt 5.3 vurderes den geografiske utstrekningen av produktmarkedet.

5.2 Produktmarkedsavgrensing

- (58) Ved avgrensningen av det relevante produktmarkedet tar Konkurransetilsynet utgangspunkt i partenes virksomhet. Partene har virksomhet i markedene for salg av daggamle verpehøns, oppal og salg av verpehøns, samt i markedet for eggpakkerier.
- (59) Konkurransetilsynet mener det er tilstrekkelig å ta utgangspunkt i disse tre nevnte produktmarkedene for å vurdere de konkurransemessige virkningene av ervervet.

5.2.1 Markedet for salg av daggamle verpehøns

- (60) Steinslands virksomhet omfatter produksjon og salg av daggamle verpehøns. Salte er den eneste andre aktøren i dette markedet, men selger en annen rase enn Steinsland.
- (61) De direkte kundene i markedet for salg av daggamle verpehøns er oppalene av verpehøns. Det er imidlertid sluttbrukerne (altså brukerne av det ferdige produktet; egg) sine preferanser som i utgangspunktet er avgjørende for hvilke produkter som inngår i samme marked. Etterspørselen lenger oppe i verdikjeden vil således i stor grad være avledet av sluttkundenenes etterspørsel.³²
- (62) Sluttbrukers preferanser vil være sterkt gjenspeilet i vurderingene til dagligvare- og storhusholdningsaktører. Dagligvare- og storhusholdningsaktørers vurderinger av substituerbarheten mellom Lohmann- og Dekalb-verpehøns er derfor viktig for avgrensningen av markedet for daggamle verpehøns.
- (63) Størrelsen og utseende på egg som selges til forbrukerne er forholdsvis like, og det er ikke opplyst på pakkene om eggene kommer fra Lohmann- eller Dekalb-høns. At dagligvare- og storhusholdningsaktører heller ikke bruker type hybrid i sin markedsføring kan tilsi at forbrukerne velger egg uavhengig av hønese.
- (64) Uttalelser fra flere av [REDACTED]
- 33
- m34
- (65) Basert på ovennevnte vurderer Konkurransetilsynet at sluttkundens preferanser tilsier at kjøpere av daggamle verpehøns kan benytte både Dekalb- og Lohmann verpehøns som innsatsfaktor i sin produksjon.
- (66) Spørsmålet videre er om oppalere og eggprodusenter anser Lohmann- og Dekalb-verpehøns som tilstrekkelige nære substitutter til at de inngår i samme markedet. Det er oppalene som kjøper hønene, men etterspørselen fra oppalene er i stor grad styrt av hva eggprodusentene (som kjøper verpehønene av oppalene når de er verpeklare) etterspør. Måten

³¹ EFTAs kunngjøring, side 3.

³² Jf. Konkurransetilsynets Vedtak V2015-30 – Orkla ASA – Cederroth (2015), punkt 95.

³³ Svar på pålegg fra Rema 1000 av 30. mars 2022

³⁴ Svar på pålegg fra Norgesgruppen av 1. april 2022

oppalsvirksomhetene er strukturert på, gjør at det er tette bånd mellom avlsleddet og oppalsleddet, og derfor er det primært oppalerens kunder som er styrende for etterspørselen. Det er derfor eggprodusentenes preferanser som er styrende også i markedet for salg av daggamle verpehøns.

- (67) Med det som utgangspunkt må det vurderes om det er forhold på oppalsleddet eller på leddet for eggproduksjon som medfører at Lohmann- og Dekalb-verpehøns ikke inngår i det samme markedet.
- (68) Melder oppgir at Lohmann- og Dekalb-verpehøns har noe ulike egenskaper som kan være relevant for oppalernes eller eggprodusentenes økonomi. Lohmann gir ifølge melder [REDAKTERT] mens Dekalb-hønene kan [REDAKTERT] Interne dokumenter hos Nortura viser at det [REDAKTERT] Dette tilsier at forskjeller knyttet til drift eller økonomi ved å bruke den ene rasen fremfor den andre ikke er av en slik størrelse at daggamle verpehøns av Dekalb og Lohmann inngår i ulike markeder.
- (69) Oppsummert tilsier sluttkundenes etterspørsel at ulike daggamle verpehøns fra Lohmann og Dekalb er nære substitutter og i samme relevante markedet. Forskjeller i produksjonen av egg mellom hybridene medfører at eggprodusentene kan foretrekke en av hybridene, men forskjellene er ikke store nok til at de er i ulike markeder. Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at Lohmann- og Dekalb-høns er i samme marked.
- (70) Det må videre vurderes om høneraser som benyttes til slaktekyllingproduksjon er tilstrekkelig nære substitutter for eggprodusenter. Lohmann- og Dekalb-rasene som benyttes i eggproduksjonen i Norge er særskilt fremavlet for å produsere egg. De har derfor vesentlig andre egenskaper enn hønerasene som benyttes i slaktekyllingproduksjon, og sistnevnte er ikke egnet til oppdrett av verpehøns i eggproduksjon.
- (71) Basert på det ovenstående avgrenser Konkurransetilsynet i denne saken et marked for salg av daggamle verpehøns.

5.2.2 Markedet for oppal og salg av verpehøns

- (72) Nyklekte verpehøns blir sendt til oppalere når de er én dag gamle, hvoretter oppdretterne oppaler verpehønene til de blir ca. 16-18 uker gamle før de selges videre til eggprodusenter, jf. avsnitt 4.1. Oppalernes direkte kunder er eggprodusentene. Eggprodusenter etterspør verpehøns som er klare for eggproduksjon.
- (73) Det vises til vurderingene i avsnitt 5.2.1 om at det ikke er preferanser i verdikjeden som medfører at Lohmann og Dekalb inngår i ulike markeder. Som nevnt i avsnitt 5.2.1 er det visse forskjeller i produksjon av egg mellom Dekalb- og Lohmann-hybridene, men forskjellene er ikke store nok til at de er i to ulike markeder.
- (74) Basert på dette avgrenser tilsynet i denne saken et eget marked for oppal og salg av verpehøns til eggproduksjon.

5.2.3 Markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører (eggpakkerier)

- (75) Nortura og andre eggpakkerier kjøper egg fra bønder (eggprodusenter) og sørger for transport av egg til eggpakkeri. På eggpakkeriene blir eggene sortert og kvalitetssikret. Eggpakkeriene selger eggene videre til kunder i dagligvarehandelen eller storhusholdning.
- (76) Det vises til vurderingene i avsnitt 5.2.1 om at det ikke er preferanser i verdikjeden som medfører at Lohmann og Dekalb inngår i ulike markeder. Etter konkurransetilsynets vurdering eksisterer det ikke andre forhold knyttet til eggpakkerienes produksjon som tilsier at egg fra de to hybridene ikke er nære substitutter for eggpakkeriene.
- (77) Basert på ovennevnte avgrenser Konkurransetilsynet i denne saken et eget marked for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører.

³⁵ Se for eksempel interne dokumenter hos Nortura [REDAKTERT]

5.2.4 Konklusjon

- (78) Basert på vurderingene i avsnitt 5.2.1 og (65) legger Konkurransetilsynets til grunn at det kan avgrenses et marked for salg av daggamle verpehøns, og et marked for oppal og salg av verpehøns. Konkurransetilsynet har videre i avsnitt 5.2.3 vurdert at det er et eget produktmarked for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører (eggpakkerier).

5.3 Geografisk markedsavgrensning

- (79) Et relevant geografisk marked er et område hvor virksomheten ved salg eller etterspørsel av produkter og tjenester møter tilstrekkelig ensartede konkurransevilkår, og som kan holdes atskilt fra tilgrensende områder, særlig fordi konkurransevilkårene der er merkbart forskjellige.³⁶ Også det relevante geografiske markedet avgrenses med utgangspunkt i etterspørernes- og tilbydernes substitusjonsmuligheter.

5.3.1 Markedet for salg av daggamle verpehøns

- (80) Konkurransetilsynet vurderer at det er et landsdekkende distribusjonsnett for daggamle verpehøns. Partene legger til grunn det samme i meldingen.³⁷
- (81) Det foreligger offentlige reguleringer for hvor lenge daggamle kyllinger, eldre kyllinger og verpehøns kan være i transport.³⁸ Daggamle kyllinger kan etter dagens regelverk transporteres i opptil 24 timer, noe som i realiteten innebærer at kyllingene kan transporteres over hele landet. I likhet med Steinsland transporterer også Salte daggamle verpehøns over større deler av landet, herunder til oppalere i Trøndelag og på Østlandet.
- (82) Grunnet strenge karanteneregler for import av denne type dyremateriale, er det ikke aktuelt å importere kyllinger fra utlandet.³⁹
- (83) Uten kjøretidsbegrensninger som hindrer transport av daggamle verpehøns, vurderer Konkurransetilsynet at markedet for salg av daggamle verpehøns er nasjonalt i utstrekning.

5.3.2 Markedet for oppal og salg av verpehøns

- (84) For oppal og salg av verpehøns tar Konkurransetilsynet også utgangspunkt i at markedet er nasjonalt i utstrekning.⁴⁰
- (85) For verpehøns er det etter dagens regelverk en maksimal grense for kjøretid på 8 timer.⁴¹
- (86) Partene vurderer at ulike oppalere har både regionale og landsdekkende kundebaser, og at nærhet til eggprodusentene ikke er avgjørende for oppalene. Konkurransen mellom Lohmann og Dekalb varierer noe i ulike deler av landet, noe melder vurderer henger sammen med tradisjonelle forhold i bransjen.⁴² Partene angir at andre relevante faktorer for den enkelte konsumeggprodusent er [REDACTED]⁴³
- (87) [REDACTED]⁴⁴
- (88) DSH er av den oppfatning at markedet for salg av verpehøns kan helle i retning av å være regionalt. DSH viser til at "tilbudet av Dekalb er regionalt begrenset." og at "Det kan heller ikke legges til grunn at Steinslands-tilknyttede oppalere vil bytte til Dekalb, selv om en lokal produsent skulle ønske det".

³⁶ ESAs kunngjøring, avsnitt 8.

³⁷ Meldingen s 16

³⁸ FOR-2012-02-08-139.

³⁹ Se for eksempel FOR-2022-04-06-635 Forskrift om samhandel med levende fjørfe og rugeegg i EØS

⁴⁰ Meldingen, side. 18 og 19.

⁴¹ FOR-2012-02-08-139.

⁴² Meldingen, side 18.

⁴³ Meldingen, side 18.

⁴⁴ Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 6.

- (89) Konkurransetilsynet finner det imidlertid ikke nødvendig å ta endelig stilling til om markedet for salg av verpehøns til eggprodusenter er regionalt eller nasjonalt i utstrekning, da dette ikke vil ha betydning for tilsynets konklusjoner i saken.

5.3.3 Markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører

- (90) Eggpakkeriene selger egg til kunder i dagligvarehandelen eller storhusholdning enten via grossister eller gjennom egen distribusjon. Hoveddelen av eggleveransene går til de tre store dagligvarekjedene. Dagligvarekjedene står selv for den fysiske transporten fra eggpakkeri, via grossistlager til utsalgssted.
- (91) Dagligvarekjedene og andre større kunder etterspør og inngår avtaler på nasjonalt nivå. Ettersom hoveddelen av eggleveransene skjer til kunder som inngår avtaler på nasjonalt nivå, vurderer Konkurransetilsynet at den geografiske utstrekningen av markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører i denne saken er nasjonal.

5.4 Konklusjon markedsavgrensning

- (92) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at det kan avgrenses tre relevante markeder i denne saken; i) markedet for salg av daggamle verpehøns, ii) markedet for oppal og salg av verpehøns, og iii) markedet for salg av egg til dagligvare og storhusholdningsaktører (eggpakkerimarkedet).
- (93) Videre legges det til grunn at markedene for salg av daggamle verpehøns og markedet for salg av egg til dagligvare og storhusholdningsaktører er nasjonalt i utstrekning mens Konkurransetilsynet ikke har funnet det nødvendig å ta endelig stilling til om markedet for oppal og salg av verpehøns er regionalt eller nasjonalt.

6 Alternativsituasjon

- (94) Konkurransetilsynet skal forby foretakssammenslutninger som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse. Det er ikke grunnlag til å forby en transaksjon der det er sannsynlig at konkurranseforholdene vil svekkes i like stor, eller i større grad, uten foretakssammenslutningen. I dette ligger et krav om årsakssammenheng.⁴⁵
- (95) Kravet til årsakssammenheng innebærer at Konkurransetilsynet må sammenligne konkurransesituasjonen som vil oppstå dersom foretakssammenslutningen gjennomføres med den mest sannsynlige markedsutviklingen uten foretakssammenslutningen (alternativsituasjonen).⁴⁶
- (96) Normalt vil status quo være det beste anslaget på hvordan markedet hadde utviklet seg uten ervervet. Med status quo menes de markedsforholdene som eksisterer i det relevante markedet på tidspunktet for ervervet. Departementet uttrykte dette på følgende måte i Aspiro-saken:

"Normalt vil konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen være det beste anslaget på hvordan denne vil utvikle seg dersom foretakssammenslutningen ikke hadde funnet sted".⁴⁷

- (97) Departementets uttalelse er i tråd med Kommisjonens retningslinjer for ikke-horisontale foretakssammenslutninger, hvor det uttales at:

"In assessing the competitive effects of a merger, the Commission compares the competitive conditions that would result from the notified merger with the conditions that would have prevailed without the merger. In most cases the competitive

⁴⁵ Kommisjonens retningslinjer for ikke-horisontale foretakssammenslutninger (2008/C 265/07) ("de ikke-horisontale retningslinjene") avsnitt 20.

⁴⁶ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 20. Se også Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak 17. april 2009 etter klage på Konkurransetilsynets vedtak V2008-22 *Opplysningen Mobil AS – Aspiro Søk AS*, og EU-domstolens dom i sak C-12/03 P *Kommisjonen mot Tetra Laval*, premiss 42 og 43

⁴⁷ Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak 17. april 2009 etter klage på Konkurransetilsynets vedtak V2008-22 *Opplysningen Mobil AS – Aspiro Søk AS*.

*conditions existing at the time of the merger constitute the relevant comparison for evaluating the effects of a merger.*⁴⁸

- (98) I enkelte saker kan det imidlertid etter en konkret vurdering være holdepunkter for å legge en annen alternativsituasjon enn status quo til grunn ved vurderingen av om lovens inngrepsvilkår er oppfylt, dersom status quo ikke kan anses som det beste anslaget på fremtidig markedsutvikling uten foretakssammenslutningen.⁴⁹
- (99) For at en annen markedsutvikling skal anses som mer sannsynlig enn status quo, må den alternative markedsutviklingen ha støtte i konkrete holdepunkter og analyser, jf. Universal/EMI.⁵⁰
- (100) Etter Konkurransetilsynets oppfatning er det i foreliggende sak ikke grunnlag for å legge til grunn en annen alternativsituasjon enn markedsforholdene som eksisterte i de relevante markedene på tidspunktet for foretakssammenslutningen.

7 Konkurransanalyse

7.1 Innledning

- (101) Det følger av ordlyden i konkurranseloven § 16 første ledd at Konkurransetilsynet skal forby en foretakssammenslutning som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse, særlig som et resultat av at en dominerende stilling skapes eller styrkes.
- (102) Den rettslige terskelen «i betydelig grad» lar seg vanskelig definere presist.⁵¹ Kommisjonens horisontale retningslinjer angir en rekke ikke-uttømmende momenter for analysen, og det må gjøres en samlet vurdering av de momenter som anses relevante i den konkrete sak.⁵²
- (103) Foretakssammenslutninger mellom aktører i ulike ledd av verdikjeden kan hindre effektiv konkurranse ved at det oppstår ikke-koordinerte virkninger og/eller koordinerte virkninger.⁵³
- (104) Ikke-koordinerte virkninger kan oppstå ved at ikke-horisontale foretakssammenslutninger medfører utestenging. Gjennom dette vil partene kunne oppnå økt markedsrett.⁵⁴
- (105) En vertikal foretakssammenslutning vil kunne føre til utestenging når faktiske eller potensielle konkurrenters tilgang til innsatsfaktorer eller markeder blir begrenset eller eliminert som følge av foretakssammenslutningen, og således begrenser disse selskapenes mulighet og/eller insentiv til å konkurrere.⁵⁵ Slik utestenging kan også begrense potensiell etablering eller ekspansjon, og kan innebære at konkurrenter forsvinner fra markedet.⁵⁶ Det er tilstrekkelig at utestengelsen fører til at konkurrentene får en ulempe som medfører at de ikke kan konkurrere like effektivt. En utestengelse anses å være konkurransebegrensende hvor de fusjonerende partene som et resultat av foretakssammenslutningen kan, på en lønnsom måte, øke prisene til forbrukerne⁵⁷, gi dårligere service, lavere kvalitet eller redusert innovasjon.⁵⁸
- (106) I Kommisjonens retningslinjer for ikke-horisontale foretakssammenslutninger skilles det mellom to typer utestenging, innsatsfaktorutestengelse og kundeutestengelse. Med innsatsfaktorutestengelse menes tilfeller hvor foretakssammenslutningen vil kunne øke

⁴⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 20.

⁴⁹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 20.

⁵⁰ Kommisjonens avgjørelse COMP/M. 6458 *Universal/EMI*, avsnitt 410.

⁵¹ Konkurransetilsynets vedtak – V01-2022 – 16. mars 2022, avsnitt 38 flg.

⁵² Kommisjonens retningslinjer for horisontale foretakssammenslutninger 2004/C 31/03, se særlig avsnitt 10-13 jf. de ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 6..

⁵³ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 17.

⁵⁴ De ikke-horisontale retningslinjene) avsnitt 18.

⁵⁵ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 4, jf. avsnitt 29, se også sak M.8124 – *Microsoft/LinkedIn* avsnitt 182 flg.

⁵⁶ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 29, se også sak M.8124 – *Microsoft/LinkedIn* avsnitt 182 flg.

⁵⁷ I de ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 16, er det spesifisert at med forbruker menes både sluttbruker og forbrukere på øvrige ledd i verdikjeden,

⁵⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 29, jf. fotnote 8 i retningslinjene.

kostnadene til konkurrenter i nedstrømsmarkedet ved å begrense deres tilgang til viktige innsatsfaktorer. Med kundeutestengelse menes tilfeller hvor foretakssammenslutningen vil kunne stenge ute konkurrenter i oppstrømsmarkedet ved å begrense deres tilgang til et tilstrekkelig kundegrunnlag.⁵⁹

- (107) Når Konkurransetilsynet skal vurdere sannsynligheten for konkurranseskadelig utestenging, må tilsynet først ta stilling til om partene vil ha mulighet til slik utestenging. Videre må det tas stilling til om partene har insentiv til å foreta en slik utestenging. Avslutningsvis må det tas stilling til hvilken virkning den aktuelle utestengingen vil ha på markedet.⁶⁰
- (108) Foretakssammenslutningen innebærer at Nortura, den klart største aktøren i eggpakkerimarkedet, jf. avsnitt 7.2.1.3.1, får enekontroll over Steinsland, den klart største aktøren i markedet for salg av daggamle verpehøns, jf. avsnitt 7.2.1.2.1. Partene er foretak på ulike ledd i verdikjeden for egg og det er derfor tale om en vertikal foretakssammenslutning.
- (109) I det følgende vil Konkurransetilsynet vurdere om foretakssammenslutningen vil føre til vertikale, ikke-koordinerte virkninger som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse. I avsnitt 7.2 vurderes innsatsfaktorutestengelse i eggpakkerimarkedet. Kundeutestengelse i markedet for oppal og salg av daggamle verpehøns vurderes i avsnitt 7.3.

7.2 Innsatsfaktorutestengelse

- (110) Innsatsfaktorutestengelse oppstår når den fusjonerte enheten i etterkant av foretakssammenslutningen begrenser tilgang til produktene eller tjenestene som selskapet uten foretakssammenslutningen ellers ville tilbudt, og på den måten øker kostnadene til konkurrentene i nedstrømsmarkedet ved å gjøre det vanskeligere for dem å få tak i forsyninger til lignende priser og betingelser som uten foretakssammenslutningen. Det er ikke nødvendig at den fusjonerte enhetens konkurrenter må forlate markedet for at innsatsfaktorutestengelse skal føre til skade for konsumentene. Det er relevant hvorvidt de økte innsatsfaktorkostnadene vil føre til høyere priser for konsumentene.⁶¹
- (111) For at partenes mulighet til å hindre tilgang til en innsatsfaktor skal utgjøre et konkurranseproblem, må foretakssammenslutningen omhandle en viktig innsatsfaktor i nedstrømsmarkedet.⁶² Det vertikalt integrerte foretaket må videre ha en tilstrekkelig grad av markedsrett i oppstrømsmarkedet.⁶³ Foretaket vil kun ha mulighet til å utestenge konkurrenter i nedstrømsmarkedet hvis det, ved å hindre tilgang til sitt eget oppstrømsprodukt eller -tjeneste, reduserer det totale tilbudet av denne innsatsfaktoren for aktører i nedstrømsmarkedet gjennom pris eller kvalitet. Dette kan blant annet være tilfelle dersom de resterende tilbyderne i oppstrømsmarkedet er mindre effektive, ikke tilbyr like etterspurte alternativer eller har kapasitetsbegrensninger.⁶⁴

7.2.1 Muligheter til innsatsfaktorutestengelse

7.2.1.1 Viktig innsatsfaktor

- (112) Som det fremgår ovenfor, kan innsatsfaktorutestengelse utgjøre et konkurranseproblem dersom foretakssammenslutningen omhandler en viktig innsatsfaktor i nedstrømsmarkedet. Utestengning fra Steinslands daggamle verpehøns kan dermed utgjøre et konkurranseproblem dersom daggamle verpehøns er en viktig innsatsfaktor for Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet.
- (113) Nortura vil etter foretakssammenslutningen få kontroll over Steinsland som er den største aktøren i markedet for salg av daggamle verpehøns og har eksklusiv tilgang på Lohmann-hybriden. I tillegg er Nortura den største aktøren i eggpakkerimarkedet. Mellom disse to leddene i verdikjeden finnes også markedet for oppal av verpehøns og markedet for

⁵⁹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 30.

⁶⁰ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 32 og 94. Dette er blant annet lagt til grunn i Kommisjonens saker M.8124 – *Microsoft/LinkedIn* avsnitt 184 og sak M.6381 – *Google/Motorola* avsnitt 78.

⁶¹ De ikke-horisontale retningslinjene) avsnitt 31.

⁶² De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 34.

⁶³ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 35.

⁶⁴ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 36.

eggproduksjon (jf. figur 1 i 4.1). Daggamle verpehøns er en avgjørende innsatsfaktor for produksjon av verpehøns. Videre er verpehøns en avgjørende innsatsfaktor for produksjon av egg, som igjen er en avgjørende innsatsfaktor i eggpakkerimarkedet. Daggamle verpehøns er således en avgjørende innsatsfaktor i eggpakkerimarkedet.

- (114) Daggamle verpehøns selges ikke direkte til eggpakkeriene. Partene vil imidlertid etter foretakssammenslutningen ha god innsikt i hvilke eggprodusenter som leverer til Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet, og god innsikt i hvilke oppalere av verpehøns som leverer til disse eggprodusentene.⁶⁵ Partene kan bruke denne informasjonen til å hindre tilgang til en helt sentral innsatsfaktor for oppalere av verpehøns, som leverer verpehøns til Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet.
- (115) Innsatsfaktorutestengelse kan hindre partenes konkurrenter i eggpakkerimarkedet på to ulike (men relaterte) måter: For det første kan den integrerte aktøren hindre eggprodusenter som har avtale med nedstrømskonkurrentene i å levere tilstrekkelige mengder egg av god kvalitet. Dette vil svekke Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet som får mindre leveranser, eller leveranser av dårligere kvalitet fra eggprodusentene de har avtale med. Dersom eggprodusenter forventer å bli hindret hvis de leverer til Norturas konkurrenter, kan eggprodusentene ønske å heller levere til Nortura. DSH skriver for eksempel at [REDACTED] 1166

Tilsvarende kan oppalere heller ønske å levere til eggprodusenter som selger til Nortura. Svakere insentiver til å levere til Norturas konkurrenter kan ytterligere svekke konkurrentene i eggpakkerimarkedet fordi det blir vanskeligere å inngå leveringsavtaler med eggprodusenter.

7.2.1.2 Markedsmakt i markedet for salg av daggamle verpehøns

- (116) Det følger av Kommisjonens retningslinjer at for at innsatsfaktorutestengelse skal utgjøre et konkurranseproblem, må det vertikalt integrerte foretaket som oppstår som følge av foretakssammenslutningen ha tilstrekkelig grad av markedsmakt i oppstrømsmarkedet. Ved tilstrekkelig grad av markedsmakt vil det vertikalt integrerte foretaket kunne forventes å ha vesentlig innflytelse på konkurranseforholdene i oppstrømsmarkedet, og dermed også på priser og forsyningsvilkår i nedstrømsmarkedet.⁶⁷
- (117) Utestenging fra Steinslands daggamle verpehøns for aktører i eggpakkerimarkedet kan dermed utgjøre et konkurranseproblem dersom partene har tilstrekkelig markedsmakt i markedet for salg av daggamle verpehøns.

7.2.1.2.1 Markedsstruktur

- (118) Markedsandeler og konsentrasjonsnivå kan gi en nyttig første indikasjon på både partenes og deres konkurrenters markedsmakt og konkurransemessige betydning.⁶⁸

Tabell 1 Steinsland og Saltes omsetning av daggamle verpehøns, unge verpehøns samt volum og markedsandel målt i volum 2020

	Volum daggamle verpehøns i 2020	Markedsandel volum i 2020
Steinsland	[REDACTED]	[REDACTED]
A/A Salte	[REDACTED]	[REDACTED]
Totalt	[REDACTED]	[REDACTED]

- (119) Som det fremgår av Tabell 1 er Steinsland i 2020 den største aktøren i markedet for salg av daggamle verpehøns med en markedsandel på [REDACTED] prosent. Den eneste øvrige aktøren i

⁶⁵ DSH anfører eksempelvis at "Nortura [vil] få full innsikt i første ledds produksjon og volumer, herunder om eventuelt salg til Norturas konkurrenter nedstrøms.", jf. svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022.

⁶⁶ Se svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022.

⁶⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 35.

⁶⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 24.

markedet, Salte, hadde ■ prosent.⁶⁹ Konkurransetilsynet vurderer at markedsandeler basert på andel av totalvolum gir en god indikasjon på aktørens markedsposisjon i markedet for salg av daggamle verpehøns.

- (120) Konkurransetilsynet benytter Herfindal-Hirschmann-indeksen (HHI) som en indikator for konsentrasjonsgraden i markedet.⁷⁰ HHI i markedet for produksjon av daggamle verpehøns er ■ og tilsier at markedet er sterkt konsentrert.

7.2.1.2.2 Konkurransetryk fra andre aktører i markedet

- (121) Et moment som påvirker partenes markedsrett, og således hvilken mulighet de har til å begrense konkurransen i nedstrømsmarkedet, er hvorvidt rivaler disiplinere partenes atferd i oppstrømsmarkedet.⁷¹
- (122) Salte er Steinslands eneste konkurrent i markedet for salg av daggamle verpehøns, der Steinsland har en vesentlig sterkere markedsposisjon enn Salte, jf. tabell 1 over.
- (123) Saltes produksjonskapasitet og mulighetene til å utvide produksjonen vil ha betydning for hvor gode muligheter Salte har til å respondere på Norturas innsatsfaktorutestengelse.
- (124) Salte oppgir at selskapet ■

72

Dette indikerer etter Konkurransetilsynets

oppfatning at

73

- (125) Som Konkurransetilsynet vil komme tilbake til nedenfor, er det tilsynets vurdering at partene også vil ha muligheter og incentiver til å hindre at eggprodusenter som leverer til Norturas eggpakkeri bruker Saltes Dekalb-hybrid (kundeutestengelse), jf. avsnitt 7.3. Kundeutestengelse rettet mot Salte kan medføre at Salte på kort sikt får økt ledig kapasitet fordi de mister eggprodusentene som selger til Nortura. På lengre sikt kan imidlertid Salte svekkes fordi de ikke oppnår tilstrekkelig stor skala og får lavere incentiver til å investere, jf. avsnitt 7.3.
- (126) Byttekostnader kan redusere nedstrømskonkurrentenes mulighet til å bytte til en alternativ oppstrømsleverandør.⁷⁴ Eggprodusentene har valgt den hybriden av verpehøns som er best tilpasset sine preferanser for produksjonsmåte. Dette innebærer at eggprodusentene i utgangspunktet ikke ønsker å bytte hybrid.⁷⁵ Eggprodusentene benytter i tillegg vanligvis samme hybrid over lengre tid og har tilpasset sin produksjon og kompetanseoppbygging til den valgte hybriden. Overgang til ny hybrid kan for eksempel medføre byttekostnader blant annet knyttet til oppbygging av kompetanse på den nye hybriden. Byttekostnadene varierer trolig betydelig mellom de ulike eggprodusentene.⁷⁶
- (127) Basert på det ovennevnte er det Konkurransetilsynets vurdering at Salte ikke vil utøve et tilstrekkelig konkurranstryk til å hindre partene i å gjennomføre innsatsfaktorutestengelse.

7.2.1.2.3 Etablering

⁶⁹ Salte har i telefonmøte 26. april oppgitt at selskapet i 2021 produserte og omsatte ■ daggamle verpehøns.

⁷⁰ Indeksen beregnes ved å summere kvadratet av markedsandelene til de største aktørene i markedet. Kommisjonen opererer i de horisontale retningslinjene med følgende terskelverdier for HHI: Verdier på under 1000 indikerer at markedet ikke er konsentrert, verdier mellom 1000 og 2000 indikerer at markedet er moderat konsentrert, mens verdier over 2000 er et uttrykk for at markedet har høy konsentrasjon.

⁷¹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 36.

⁷² Møte mellom Konkurransetilsynet og Salte 9. mai 2022.

⁷³ Møte mellom Konkurransetilsynet og Salte 9. mai 2022.

⁷⁴ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 34.

⁷⁵ Møte mellom Konkurransetilsynet og Salte 10. februar 2022.

⁷⁶ Møte mellom Konkurransetilsynet og partene 21. mars 2022.

- (128) Nyetablering i oppstrømsmarkedet kan motvirke det fusjonerte foretakets mulighet til å benytte innsatsfaktorutestengelse.⁷⁷
- (129) Etablering i markedet for salg av daggamle verpehøns krever tilgang til en hønerase som er attraktiv for norske eggprodusenter.⁷⁸ Det vil kunne være utfordrende å få avtale med et internasjonalt avlsselskap som kan tilby en attraktiv hønerase, blant annet fordi både Steinsland og Salte har eksklusive rettigheter til import av henholdsvis Lohmann- og Dekalb-rasene med sine samarbeidspartnere Lohmann Breeders og Hendrix Genetics.⁷⁹
- (130) Både Steinsland og Salte har vært til stede i markedet i lengre tid og har kunnet tilpasse valg av hybrid basert på omfattende erfaring bygget opp over tid. Det vil etter Konkurransetilsynets oppfatning være tidkrevende og kreve betydelige ressurser å opparbeide seg nødvendig ekspertise til å kunne bli en effektiv konkurrent på avlsleddet. Salte oppgir at *"Etter Saltes oppfatning er det store etableringshinder til stede ved etablering av en ny aktør i markedet for produksjon og salg av daggamle verpehøns. Etablering av slik virksomhet krever høy kompetanse og ekspertise, store grunnlagsinvesteringer og høye etableringskostnader."*⁸⁰
- (131) Etablering vil videre kreve betydelige irreversible investeringer i egnede lokaler for klekking og oppal av besteforeldre- og foreldredyr og klekking av daggamle verpehøns. Nortura har i interne dokumenter i tilknytning til oppkjøpet vurdert at [REDACTED]
[REDACTED]⁸¹ Salte oppgir at [REDACTED]
[REDACTED]⁸² Andre markedsaktører, som Rias eggpakkeri, mener også at markedssegmenteringen og kostnaden er for høy til at etablering er mulig i dette markedet.⁸³
- (132) Det vil videre kunne være utfordrende å skaffe seg kunder og tilstrekkelig omsetning til å kunne drive lønnsomt. Nødvendig kundegrunnlag vil ha sammenheng med de investeringskostnadene som er nødvendig for å etablere seg, samt de skalafordelene som kan hentes ut gjennom å øke produksjonen. Kundene i markedet er knyttet til enten Steinsland eller Salte, og skifte av leverandør av daggamle verpehøns skjer forholdsvis sjelden.⁸⁴ DSH mener også det vil være utfordrende for en tredje aktør i Norge i dag, da det er store skalautfordringer med å oppdrette foreldredyr.⁸⁵
- (133) Norturas sterke stilling i eggpakkerimarkedet og potensialet for kundeutestengelse som oppstår ved foretakssammenslutningen kan også svekke insentivene til nyetablering ytterligere fordi kundetilgangen blir begrenset, jf. avsnitt 7.2.1.3.
- (134) Basert på ovennevnte vurderer Konkurransetilsynet at det foreligger betydelige etableringshindringer i markedet for salg av daggamle verpehøns i form av høye etableringskostnader, omfattende behov for å opparbeide seg kunnskap og ekspertise, samt betydelige utfordringer ved å skaffe seg et tilstrekkelig kundegrunnlag. Etablering av nye aktører på avlsleddet fremstår etter tilsynets vurdering ikke som sannsynlig.

7.2.1.2.4 Konklusjon markedsrett

⁷⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 39.

⁷⁸ DSH oppgir at i brev 3. mars 2022 at "En ny aktør må ha tilgang på genetisk materiale fra en leverandør av hybrid".

⁷⁹ Meldingen s. 16, og Konkurransetilsynets møte med partene 21. mars 2022.

⁸⁰ Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 7.

⁸¹ Interne dokument fra Nortura, [REDACTED]

⁸² Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 7.

⁸³ Svar på pålegg fra Rias-Pakkeri AS av 3. mars 2022.

⁸⁴ Det vises til Konkurransetilsynets møte med Nortura 21. mars 2022, samt Konkurransetilsynets møte med Salte 10. februar 2022.

⁸⁵ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022.

- (135) Basert på gjennomgangen av markedsstrukturen, konkurransepress fra andre aktører i markedet, samt etablering, legger Konkurransetilsynet til grunn at partene etter foretakssammenslutningen vil ha markedsrett i markedet for salg av daggamle verpehøns. Dette tilsier at partene etter fusjonen vil ha mulighet til å hindre faktiske eller potensielle konkurrenter av Nortura i eggpakkerimarkedet.

7.2.1.3 Markedsrett i markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører

7.2.1.3.1 Markedsstruktur

- (136) Markedsstrukturen og den integrerte enhetens grad av markedsrett i nedstrømsmarkedet er relevant i flere deler av analysen av innsatsfaktorutestengelse. For det første er det relevant hvorvidt nyetablering eller kjøperrett i nedstrømsmarkedet kan motvirke innsatsfaktorutestengelse.⁸⁶ For det andre er det relevant hvor viktige konkurrenter de utestengte rivalene er i nedstrømsmarkedet.⁸⁷ For det tredje er det relevant hvor nær konkurrent den integrerte enheten er til de øvrige aktørene i nedstrømsmarkedet (hvor høy diversjonen fra de øvrige aktørene til den integrerte enheten).⁸⁸
- (137) Det er en rekke aktører i eggpakkerimarkedet. De aller fleste aktørene er imidlertid meget små, leverer kun små volum, og er hovedsakelig tilleggsleverandører til dagligvarekjedene med leveranser til lokale dagligvarebutikker. I Tabell 2 under er omsetning og markedsandel basert på de seks største aktørene i 2020, og viser at Nortura er klart størst med [redacted] av disse aktørenes omsetning, mens Den Stolte Hane hadde [redacted]. De øvrige eggpakkeriene har forholdsvis små andeler av omsetningen, alle med andeler under fem prosent.

Tabell 2 Omsetning og andeler av salg for de største aktørene i markedet for salg av egg til dagligvare- og storhusholdningsaktører

Eggpakkerier	Omsetning til dagligvare og storhusholdning	Andeler blant de seks største markedsaktørene
Nortura	[redacted]	[redacted]
Den Stolte Hane	[redacted]	[redacted]
Meling	[redacted]	[redacted]
Toten Egg	[redacted]	[redacted]
Rias Eggpakkeri	[redacted]	[redacted]
Roan Egg	[redacted]	[redacted]
Totalt 6 største markedsaktører	[redacted]	100%

- (138) De store aktørenes markedsandeler vil være noe lavere hvis en også inkluderer de mindre eggpakkeriene som ikke er inkludert i Tabell 2. Konkurransetilsynet vurderer imidlertid at dette kun ville medført mindre endringer i de beregnede markedsandelene.

7.2.1.3.2 Konkurransepress fra andre aktører

- (139) De ulike eggpakkeriene produserer både merkevarer og EMV-produkter for dagligvarekjedene. Eggpakkerienes produkter er i utgangspunktet forholdsvis nære substitutter. Coop har for eksempel nylig byttet hovedleverandør fra Nortura til DSH, mens Rema 1000 samtidig byttet fra DSH til Nortura.
- (140) Eggpakkeriene kan ha problemer med å øke produksjonen fordi de selv ikke kan produsere egg og derfor er avhengig av nye avtaler med eggprodusenter for å utvide egen produksjon. Det kan være vanskelig å inngå avtaler med eksisterende eggprodusenter.⁸⁹ En annen

⁸⁶ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 51.

⁸⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 48.

⁸⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 42.

⁸⁹ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022, side 3

mulighet for eggprodusentene er å finansiere investeringer for nye eggprodusenter. Ettersom landbruksreguleringer legger begrensninger på maksimum 7500 verpehøns per eggprodusent, må eggpakkeriene inngå avtale med en rekke nye eggprodusenter for å gjennomføre en kapasitetsutvidelse. Dette kan være både dyrt og tidkrevende. DSH anfører at *"For å inngå avtale som hovedleverandør for Rema 1000 må DSH bygge opp ca. 80 nye produsenter. Plan og byggetid vil være ca. 18 måneder og koste bøndene til sammen ca. 560-640 millioner. For NorgesGruppen ville tallene bli omtrent det dobbelte."*⁹⁰

- (141) Norturas forsyningsplikt til konkurrerende eggpakkerier avhjelper i noen grad problemene knyttet til å øke produksjonen, men begrensninger i forsyningsplikten som ble implementert i 2020 har begrenset betydningen av denne. Endringene i forsyningsplikten innebærer at uavhengige eggpakkerier nå maksimalt kan motta 500 tonn egg pluss 30 % av innveid mengde egg fra egne leverandører. DSH oppgir at

[Redacted text block]

⁹¹

- (142) Ovennevnte viser at størrelse er av stor betydning for å bli hovedleverandør til en av de tre store dagligvarekjedene. Dagligvarekjedene ønsker en nasjonal hovedleverandør som kan dekke størstepartene av behovet deres. Dette medfører at kun Nortura og DSH er aktuelle leverandører for disse avtalene.

- (143) Norgesgruppen anfører i denne sammenheng at

[Redacted text block]

⁹²

- (144) Coop vurderer at

[Redacted text block]

⁹³

- (145) Rema 1000 skriver

[Redacted text block]

⁹⁴

- (146) Konkurransetilsynet vurderer at markedsstrukturen med en stor aktør som har vesentlig høyere markedsandeler enn øvrige aktører, problemer knyttet til å utvide produksjonen, samt høye volumkrav fra kunder, medfører at Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet har begrensede responsmuligheter.

7.2.1.3.3 Etablering

- (147) Å etablere et eggpakkeri av betydelig størrelse vil kreve omfattende irreversible investeringer blant annet i opparbeiding av egnede lokaler samt i innkjøp av produksjonsutstyr for sortering, pakking og kvalitetssikring av eggene.⁹⁵
- (148) Det kan også være utfordrende å knytte til seg tilstrekkelig mange eggprodusenter til å etablere seg som en større aktør i markedet. Eksisterende eggprodusenter er knyttet til andre eggpakkerier og har ofte relativt langvarige forhold til sin mottaker.⁹⁶ Samtidig er det hvert år forholdsvis få nye eggprodusenter som etablerer seg og lav vekst i eggproduksjonen. På samme måte som det er vanskelig for eksisterende leverandører å utvide produksjonen (jf. avsnitt 7.2.1.3.2), vil det være vanskelig for nye aktører å bygge opp produksjonskapasitet.
- (149) Norturas sterke stilling i markedet for salg av daggamle verpehøns og potensialet for innsatsfaktorutestengelse som oppstår ved foretakssammenslutningen kan også svekke

⁹⁰ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022, side 3.

⁹¹ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022, side 3.

⁹² Svar på pålegg fra Norgesgruppen av 31. mars 2022, side 4

⁹³ Svar på høring av de avhjelpende tiltakene fra Coop av 29. april 2022..

⁹⁴ Svar på pålegg fra Rema 1000 av 30. mars 2022, side 4.

⁹⁵ Se blant annet svar på pålegg fra Toten Eggpakkeri av 11. mars 2022, og svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 7.

⁹⁶ Se for eksempel svar på pålegg fra Toten Eggpakkeri av 11. mars 2022.

insentivene til nyetablering ytterligere fordi tilgangen på verpehøns kan bli begrenset, jf. avsnitt 7.2.3.

- (150) Basert på det ovennevnte vurderer Konkurransetilsynet at det foreligger betydelige etableringshindringer i eggpakkerimarkedet i form av høye etableringskostnader, problemer med å knytte til seg tilstrekkelig mange eggprodusenter, og mulig innsatsfaktorutestengelse.

7.2.1.3.4 Konklusjon markedsrett

- (151) Samlet sett vurderer Konkurransetilsynet at Norturas meget høye markedsandeler, begrenset konkurransepress fra Norturas konkurrenter, og høye etableringshindringer, tilsier at konkurransen i eggpakkerimarkedet er svak og at Nortura har betydelig markedsrett.

7.2.1.4 Utestengelsesstrategier

- (152) Innsatsfaktorutestengelse kan skje på flere måter. Som det fremgår av Kommisjonens retningslinjer, kan det fusjonerte foretaket beslutte å ikke handle med sine faktiske eller potensielle konkurrenter i det vertikalt relaterte markedet. Alternativt kan det fusjonerte foretaket velge å gi tilgang på vilkår som gjør det vanskelig for konkurrerende foretak å være en effektiv konkurrent. Utestengelse kan også skje ved at det fusjonerte foretaket tilbyr en innsatsfaktor av lavere kvalitet. En kan på bakgrunn av dette vurdere en rekke alternative eller komplementære utestengelsesstrategier.⁹⁷
- (153) Som forklart i avsnitt 7.2.1.1 kan Nortura øke kostnadene til sine konkurrenter i eggpakkerimarkedet ved å gi dårligere betingelser til oppalere som leverer verpehøns til eggprodusenter, som leverer til Norturas konkurrerende eggpakkerier. Dette kan medføre at Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet får dyrere, dårligere eller færre egg fra sine eggprodusenter. Videre kan det bli vanskelig for konkurrentene i eggpakkerimarkedet å knytte til seg eggprodusenter fordi både verpehøneprodusenter og eggprodusenter har fått sterkere insentiver til å levere til Nortura. Nedenfor vurderes konkrete mekanismer for hvordan Nortura etter foretakssammenslutningen kan gjennomføre slik innsatsfaktorutestengelse.
- (154) Nortura kan etter foretakssammenslutningen øke prisen verpehøneprodusentene må betale for daggamle verpehønekyllinger. Dette vil øke kostnadene knyttet til oppal av verpehøns. Disse økte kostnadene vil bli videreført til eggprodusentene, som igjen vil videreføre kostnadene til de konkurrerende eggpakkeriene.
- (155) Å redusere kvaliteten på daggamle verpehøns kan også hindre konkurransen i eggpakkerimarkedet. Dersom det blir levert lavere kvalitet på de daggamle verpehønene gir dette lavere kvalitet på verpehønene, som da kan gi færre produserte egg, og egg av lavere kvalitet, for eggprodusentene som leverer til Norturas konkurrenter. DSH oppgir

⁹⁸ DSH fremholder også at det er

- (156) Nortura får gjennom oppkjøpet av Steinsland informasjon om kvaliteten på hvert innsett av daggamle verpehøns. Nortura kan slik identifisere forskjeller i kvalitet både mellom ulike innsett og mellom daggamle verpehøns fra samme innsett. DSH oppgir at

⁹⁹

- (157) Nortura kan sørge for at daggamle verpehøns av høyest kvalitet går til oppalere som leverer til eggprodusenter som leverer til Nortura, mens daggamle verpehøns av lavere kvalitet ender opp hos produsenter som leverer til Norturas konkurrenter. DSH oppgir for eksempel at

⁹⁷ Jf. De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 33.

⁹⁸ Møte mellom Konkurransetilsynet og DSH 5. april 2022.

⁹⁹ Møte mellom Konkurransetilsynet og DSH 5. april 2022.

- (158) I tillegg til spesifikke kvalitetsforskjeller innad og mellom innsett, kan Nortura også fordele daggamle kyllinger basert på faktorer som systematisk påvirker kvaliteten på de daggamle verpehønene. DSH anfører eksempelvis at det er

- (159) Innføring av nye typer verpehøns¹⁰² kan også gi Nortura mulighet til å levere daggamle verpehøns av ulik kvalitet. Partene kan for eksempel gi oppalere og eggprodusenter som leverer til Nortura tidligere tilgang til nye og forbedrede hybrider. DSH anfører i denne forbindelse at:

¹⁰³ Toten Eggpakkeri anfører også at "Oppal og salg av verpehøns kan bli konkurransevidende om Nortura f.eks. etablerer en egen hybrid for leverandører til Nortura som andre aktører ikke kan få kjøpt." ¹⁰⁴ Rema 1000 anfører at Nortura etter oppkjøpet

¹⁰⁵ Nortura

- (160) Som nevnt i avsnitt 7.2.1.2 er det mulig for eggprodusenter å bytte til Dekalb, men dette vil medføre visse byttekostnader. Salte har også begrenset mulighet til å øke kapasiteten, og større kapasitetsutvidelser vil være avhengig av vedvarende høyere etterspørsel. Dette innebærer etter Konkurransetilsynets oppfatning at eggprodusentene har begrensede muligheter til å bytte leverandør av verpehøns.
- (161) Basert på gjennomgangen over er det Konkurransetilsynets vurdering at Nortura har mulighet til å utestenge eller hindre sine konkurrenter i eggpakkerimarkedet ved å øke kostnadene deres, sørge for at de mottar færre egg/egg av lavere kvalitet fra sine leverandører, eller ved å gjøre det vanskeligere for dem å knytte til seg leverandører av egg.

7.2.1.5 Konklusjon

- (162) Basert på det ovennevnte legger Konkurransetilsynet til grunn at partene har mulighet til å hindre og/eller begrense faktiske og potensielle konkurrenter i eggpakkerimarkedet sin tilgang til egg, på en måte som kan være til skade for konkurransen.

7.2.2 Insentiver til å foreta innsatsfaktorutestengelse

- (163) Det følger av Kommisjonens retningslinjer at hvorvidt det fusjonerte foretaket vil ha incentiv til å hindre tilgang til en innsatsfaktor avhenger av om dette vil være lønnsomt. Det fusjonerte foretaket står overfor en avveining mellom den fortjenesten som går tapt i oppstrømsmarkedet som følge av redusert salg av innsatsfaktoren, og den potensielt økte fortjenesten i nedstrømsmarkedet. Økt fortjeneste i nedstrømsmarkedet kan være som en følge av økt salg, eller eventuelt muligheten for å ta økte priser overfor forbrukerne.¹⁰⁷
- (164) I vurderingen av hvorvidt en utestengingsstrategi vil være lønnsom, må partene foreta en avveining mellom redusert salg for Steinsland i markedet for daggamle verpehøns

¹⁰⁰ Møte mellom Konkurransetilsynet og DSH 5. april 2022.

¹⁰¹ Møte mellom Konkurransetilsynet og DSH 5. april 2022.

¹⁰² Nye hybrider, se avsnitt 4.1 for begrepsbruk av rase vs hybrid

¹⁰³ Møte mellom Konkurransetilsynet og DSH 5. april 2022.

¹⁰⁴ Svar på pålegg fra Toten Eggpakkeri av 11. mars 2022.

¹⁰⁵ Svar på pålegg fra Rema 1000 av 30. mars 2022, side 5.

¹⁰⁶

¹⁰⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 40.

(oppstrømsmarkedet) og større inntjening for Nortura i eggpakkerimarkedet (nedstrømsmarkedet).¹⁰⁸

- (165) Avveiningen mellom tapt fortjeneste i oppstrømsmarkedet og økt fortjeneste i nedstrømsmarkedet avhenger av hvor mye profitt det integrerte selskapet tjener i henholdsvis opp- og nedstrømsmarkedet.¹⁰⁹ Omsetningen i markedet for salg av daggamle verpehøns var anslagsvis ■■■ millioner kroner i 2020, mens omsetningen i eggpakkerimarkedet samme år var ■■■ MNOK. Oppstrømsmarkedet er således lite sammenlignet med nedstrømsmarkedet. Dette indikerer at selv adferd som medfører en betydelig nedgang i partenes markedsandeler i markedet for salg av daggamle verpehøns kan være lønnsomt hvis den medfører i det minste en beskjeden økning i partenes markedsandel i eggpakkerimarkedet.
- (166) Nortura har en meget høy markedsandel i nedstrømsmarkedet (jf. avsnitt 7.2.1.3.1). Hvis den utestengende adferden medfører at marginene i markedet øker, vil Nortura ha en stor andel av omsetningen der marginene har økt. Norturas høye markedsandel i nedstrømsmarkedet indikerer således også at partene kan ha insentiver til innsatsfaktorutestengelse.¹¹⁰
- (167) Partenes insentiver til å utestenge avhenger videre av i hvilken grad utestengte konkurrenter vil miste kunder, og i hvilken grad disse kundene vil divergere til partenes nedstrømsvirksomhet.¹¹¹ Som nevnt i avsnitt 7.2.1.1 er daggamle verpehøns en avgjørende innsatsfaktor i verdikjeden for produksjon av egg, noe som tilsier at utestengingen vil ha en sterk innvirkning på etterspørselen fra konkurrentens kunder i nedstrømsmarkedet.¹¹² Videre tilsier Norturas høye markedsandel i nedstrømsmarkedet og at selskapets produkter (pakkede egg) er nære substitutter til produktene til nedstrømsrivalene, at en høy andel av kundene de utestengte rivalene mister vil divergere til Nortura.¹¹³ At daggamle verpehøns er en viktig innsatsfaktor, samt at Nortura tilbyr produkter som er nære substitutter til rivalene i nedstrømsmarkedet og har en høy markedsandel i nedstrømsmarkedet, indikerer at Nortura har insentiver til innsatsfaktorutestengelse.
- (168) Basert på det ovennevnte er det Konkurransetilsynets vurdering at partene etter foretakssammenslutningen vil ha insentiv til å hindre Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet tilgang til egg fra Steinsland sin Lohmann-hybrid.

7.2.3 Virkninger på konkurransen

- (169) Det følger av Kommisjonens retningslinjer at en foretakssammenslutning vil føre til konkurransemessige problemer på grunn av innsatsfaktorutestengelse dersom utestengelsen fører til økte priser, dårligere service, lavere kvalitet eller redusert innovasjon i nedstrømsmarkedet, og således i betydelig grad hindrer effektiv konkurranse.¹¹⁴
- (170) Konkurranseskadelig innsatsfaktorutestengelse kan forekomme ved at partene øker konkurrentene i nedstrømsmarkedet sine kostnader, noe som igjen kan føre til at konkurrentene må sette høyere pris på sine produkter.¹¹⁵ Innsatsfaktorutestengelse kan også føre til økte etableringshindringer for potensielle konkurrenter, ved at disse får begrenset

¹⁰⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 40-41

¹⁰⁹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 41.

¹¹⁰ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 43.

¹¹¹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 42.

¹¹² De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 42.

¹¹³ Andelen av kunder som divergerer til en gitt rival øker jo nærere konkurrent rivalen er til selskapet som mister kundene. I markeder som eggpakkerimarkedet der det er forholdsvis klart hvilke produkter som inngår i det relevante markedet og det ikke er sterk nok differensiering mellom produktene i markedet, kan markedsandeler gi relevant informasjon om konkurransenærhet. I en slik situasjon er det mer sannsynlig at selskap med høye markedsandeler er nære konkurrenter til sine rivaler, og derfor mer sannsynlig med høy diversjon til selskaper med høye markedsandeler, jf. Merger Assessment Guidelines, CMA (2021) punkt 4.14. Europakommisjonen har tidligere beregnet diversjonsrater basert på markedsandeler i vurderingen av innsatsfaktorutestengelse, jf. M.7194-Liberty Global/Corelio/ W&W/ De Vijver Media (2015), punkt 44.

¹¹⁴ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 47, jf. fotnote 8 i retningslinjene.

¹¹⁵ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 48.

tilgang til den nødvendige innsatsfaktoren.¹¹⁶ Der det foreligger en viss sannsynlighet for at den fusjonerte virksomheten etter transaksjonen vil kunne hindre tilgang til en innsatsfaktor kan være nok til å avskrekke potensielle konkurrenter fra å etablere seg.¹¹⁷

- (171) Virkningen på konkurransen i nedstrømsmarkedet skal også vurderes på bakgrunn av faktorer som vil kunne oppveie mulige skadevirkninger. Dette kan være kjøpermakt, eller sannsynlighet for nyetableringer som opprettholder effektiv konkurranse i markedene.¹¹⁸

7.2.3.1 Økte omkostninger, redusert kapasitet og lavere kvalitet for eksisterende og potensielle konkurrenter i eggpakkerimarkedet

- (172) Det er Konkurransetilsynets vurdering at etter foretakssammenslutningen vil partene ha insentiver og muligheter til å hindre Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet tilgang til egg fra verpehøns som er alet opp av Steinsland, jf. avsnitt 7.2.1 og 7.2.2. Tilgangen til egg kan begrenses ved å øke konkurrentenes innkjøpspriser på egg, ved å redusere kvaliteten og antall egg eggpakkeriene mottar fra eggprodusentene de har avtale med, eller ved å gjøre det vanskeligere for eggpakkeriene å inngå leveringsavtaler med eggprodusenter.
- (173) Egg er en avgjørende innsatsfaktor i eggpakkerimarkedet (jf. avsnitt 7.2.1.1), og begrensninger i tilgangen på egg vil medføre at Norturas konkurrenter ikke kan konkurrere like effektivt. Dette kan føre til at konkurrentene øker prisene sine eller reduserer kvaliteten på produktene sine. Redusert tilgang på egg kan også medføre at konkurrentene ikke har kapasitet til å konkurrere om kontraktene med dagligvarekjedene- og storhusholdningskundene. Mindre effektive konkurrenter åpner også for at Nortura kan øke prisen på sine tjenester. Dette vil føre til tap for konsumentene.
- (174) For at innsatsfaktorutestengelse skal ha en virkning på konkurransen, må imidlertid konkurrenter som blir utsatt for utestengelse, spille en tilstrekkelig viktig rolle for konkurransen i markedet for eggpakkerier.¹¹⁹ Som det framgår av avsnitt 7.2.1.3.1 innehar Nortura en sterk stilling også i eggpakkerimarkedet. Den nest største aktøren, DSH, er en viktig konkurrent i dette markedet med [REDACTED] markedsandel i dagligvarehandelen, se avsnitt 7.2.1.3.1. DSH har blant annet hovedleverandøravtale med Coop. De mindre eggpakkeriene utøver et visst konkurransepress i markedet som tilleggsleverandører for dagligvarekjedene og storhusholdningsaktørene, jf. avsnitt 7.2.1.3.1.
- (175) DSH uttrykker bekymringer for foretakssammenslutningen, og uttaler at: *"Sammenslåingen fører til ytterligere sementering av Norturas dominerende markedsposisjon for egg når Nortura kontrollerer den dominerende leverandøren av viktigste innsatsfaktorer. Utover den direkte muligheten til å styre tilbud og etterspørsel i alle ledd, vil Nortura få full innsikt i første ledds produksjon og volumer, herunder om eventuelt salg til Norturas konkurrenter nedstrøms."*¹²⁰
- (176) DSH vurderer videre at foretakssammenslutningen vil føre til et strukturelt problem, der Nortura kan misbruke en dominerende markedsstilling i hele verdikjeden.
- (177) Mindre eggpakkerier som Toten- og Rias Eggpakkeri vurderer også at det vil være problematiske sider ved oppkjøpet. Toten Eggpakkeri oppgir at *"Ved et oppkjøp av Steinsland av Nortura vil konkurrentene til Nortura tilføre konkurrenten omsetning ved å måtte kjøpe verpehøns av den største aktøren."*¹²¹ Rias eggpakkeri vurderer at *"Hvis det blir igjen bare Steinsland eid av Nortura så vil prisen på unghøner for oss ikke er tilknyttet Nortura bli høyere og vi vil miste ytterligere muligheter i markedet. Dette vil gi Nortura ytterligere fordeler også i sluttmarkedet for egg og det er en risiko for at det blir enda færre eggpakkerier i Norge. Og det vil medføre økte priser til forbruker."*¹²²

¹¹⁶ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 49.

¹¹⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 49.

¹¹⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 51.

¹¹⁹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 48.

¹²⁰ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022, side 7.

¹²¹ Svar på pålegg fra Toten Eggpakkeri av 11. mars 2022.

¹²² Svar på pålegg fra Rias Eggpakkeri av 3. mars 2022.

- (178) Flere av de største kundene i dagligvare- og storhusholdningsmarkedet er også bekymret for konkurranseskadelige virkninger av ervervet. Rema 1000 vurderer om virkninger av foretakssammenslutningen at

[Redacted text block]

¹²³

- (179) Norgesgruppen vurderer at foretakssammenslutningen kan ha små konsekvenser, sågar enkelte positive konsekvenser, men uttaler også at: *"På den annen side fremstår det, som nevnt under punkt 10, hensiktsmessig at oppdretterne og eggprodusentene ikke mister den valgfriheten de i dag har både til å drive i den skalaen de ønsker, velge hvor de vil handle daggamle kyllinger fra, hvor de vil kjøpe fôr fra og hvilke kunder de vil levere til."*¹²⁴

- (180) Coop uttaler

[Redacted text block]

¹²⁵

- (181) Bunnpris oppgir at *"Vi mener de mindre aktørene i markedet er viktige deler av konkurransebildet, Rias er eksempelvis for oss viktig for sikring av prioriterte leveranser samt konkurransekraft."* Videre at *"Dersom Nortura prioriterer egne produsenter og gir bedre pris til disse vil vår konkurransekraft i dagligvaremarkedet svekkes."*¹²⁶

- (182) Salte vurderer at

[Redacted text block]

¹²⁷

- (183) Ulike oppalere og eggprodusenter er også bekymret for virkningene av foretakssammenslutningen. I hovedsak er bekymringene knyttet til at Nortura nå blir den største aktøren både som leverandør og kunde, og enkelte er dermed redde for å havne i en skvis. Det vil bli et problem at Nortura blir eier av største aktør på avlsleddet, og samtidig er konsulent for begge hybrider lenger nede i verdikjeden. Nortura vil da kunne påvirke konkurransen ved å gjøre det gunstigere for egne produsenter å velge Lohmann fremfor Dekalb. Enkelte er også bekymret for at Salte med foretakssammenslutningen blir presset ut av markedet, slik at det ikke blir andre valgmuligheter enn å kjøpe Lohmann fra Steinsland.¹²⁸
- (184) Samlet er en rekke aktører i ulike deler av verdikjeden bekymret for virkningene foretakssammenslutningen kan ha. De er særlig bekymret for at Salte sin situasjon i markedet vil endres på en slik at deres reelle valg av verpehøns blir snevret inn, og at dette kan ha negative konsekvenser også nedstrøms.
- (185) Konkurransetilsynet vurderer at partene etter foretakssammenslutningen kan utføre innsatsfaktorutestengelse overfor både store og mindre konkurrenter i eggpakkerimarkedet, og at disse konkurrentene spiller en tilstrekkelig viktig rolle i markedet til at utestengelsen vil ha negative virkninger på konkurransen.

¹²³ Svar på pålegg fra Rema 1000, 30. mars 2022.

¹²⁴ Svar på pålegg fra Norgesgruppen av 31. mars 2022, side 6.

¹²⁵ Svar på høring av de avhjelpende tiltakene fra Coop Norge av 29. april 2022.

¹²⁶ Svar på pålegg fra Bunnpris av 1. april 2022.

¹²⁷ Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 8.

¹²⁸ Se for eksempel svar på pålegg fra Dahls Hønseri av 25. februar 2022, svar på pålegg fra Niels Nickelsen av 2. mars 2022, svar på pålegg fra Østlandet Kyllingoppdrett av 3. mars 2022, og svar på pålegg fra Trøndelag Kyllingoppdrett av 3. mars 2022.

- (186) Konkurransetilsynets finner også at en forventning om begrenset tilgang til egg etter foretakssammenslutningen vil utgjøre en etableringshindring for nye konkurrenter.¹²⁹ Aktører som etablerer seg kan også bli mindre effektive konkurrenter til Nortura.
- (187) Mindre effektive konkurrenter og færre eller mindre effektive potensielle konkurrenter i markedet, kan legge til rette for at både partene og deres konkurrenter øker prisen eller reduserer kvalitet på sine produkter i eggpakkerimarkedet.

7.2.3.2 *Faktorer som kan oppveie den konkurranseskadelige virkningen*

- (188) Virkningen på konkurransen i nedstrømsmarkedet skal også vurderes på bakgrunn av faktorer som vil kunne oppveie mulige skadevirkninger. Dette kan være kjøpermakt i eggpakkerimarkedet, eller sannsynlighet for nyetableringer i markedet for salg av daggamle verpehøns som opprettholder effektiv konkurranse i markedene.¹³⁰
- (189) Som redegjort for i avsnitt 7.2.1.2.3 foreligger det høye etableringshindringer i markedet for salg av daggamle verpehøns. Konkurransetilsynet finner det derfor lite sannsynlig med en nyetablering i dette markedet som sikrer effektiv konkurranse i eggpakkerimarkedet.
- (190) Eggpakkeriene kan før foretakssammenslutningen ha problemer med å øke produksjonen fordi de selv ikke kan produsere egg og derfor er avhengig av nye avtaler med eggprodusenter for å utvide produksjonen, jf. avsnitt 7.2.1.1. Norturas forsyningsplikt avhjelper i noen grad disse problemene, men begrensningene i forsyningsplikten som ble implementert i 2020 har redusert betydningen av denne, jf. avsnitt 7.2.1.3.2.
- (191) Eggpakkeriene selger, som beskrevet i avsnitt 4.1, hoveddelen av sin produksjon til de tre store dagligvarekjedene. Dagligvarekjedene forhandler om volum av stor betydning for eggpakkerienes avsetningsmuligheter og lønnsomhet. Hvis eggpakkeriene enkelt kan settes opp mot hverandre vil dette gi kjedene betydelig kjøpermakt. Som beskrevet i avsnitt 7.2.1.3.2 er det imidlertid bare Nortura og DSH som kan konkurrere om å være hovedleverandør til dagligvarekjedene.

De nevnte forholdene medfører at dagligvarekjedene kan ha betydelige utfordringer med å utøve kjøpermakt gjennom å sette eggpakkeriene opp mot hverandre.

- (192) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at det ikke foreligger forhold som vil kunne oppveie den konkurranseskadelige virkningen av foretakssammenslutningen.

7.2.3.3 *Konklusjon*

- (193) Etter en samlet vurdering finner Konkurransetilsynet at en hindret eller begrenset tilgang til verpehøns fra partenes hybrider i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse i eggpakkerimarkedet.

7.2.4 **Konklusjon innsatsfaktorutestengelse**

- (194) Etter en samlet vurdering finner Konkurransetilsynet at foretakssammenslutningen i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse i eggpakkerimarkedet som følge av innsatsfaktorutestengelse av daggamle verpehøns fra partene.

7.3 **Kundeutestengelse**

- (195) Med kundeutestengelse menes tilfeller hvor partene etter foretakssammenslutningen vil kunne stenge ute konkurrenter i oppstrømsmarkedet ved å begrense deres tilgang til et tilstrekkelig kundegrunnlag.¹³¹ Dette kan skje når en tilbyder i oppstrømsmarkedet integreres med en viktig kunde i nedstrømsmarkedet.¹³² En utestengelse fra å selge til nedstrømsvirksomheten til partene kan redusere konkurransestyrken til faktiske og

¹²⁹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 49.

¹³⁰ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 51.

¹³¹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 30.

¹³² De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 58.

potensielle konkurrenter i oppstrømsmarkedet. Dette kan igjen øke nedstrømskonkurrentenes kostnader fordi det blir vanskeligere for dem å oppnå like gode betingelser for den aktuelle innsatsfaktoren. Den vertikalt integrerte virksomheten kan da tjene på å øke prisene sine i nedstrømsmarkedet. Kundene i nedstrømsmarkedet kan bli skadelidende også i tilfeller der partenes konkurrenter ikke tvinges ut av markedet.¹³³

- (196) I vurderingen av om kundeutestengelse er sannsynlig benytter Kommisjonen en tretrinns analysemodell.¹³⁴ Først vurderes det om den integrerte virksomheten får mulighet til å stenge konkurrenter ute fra markedet gjennom foretakssammenslutningen. I denne vurderingen er det blant annet relevant å se hen til betydningen av kunden som avskjermes for konkurrerende leverandørers avsetningsmuligheter, om det er skalafordeler, samdriftsfordeler eller nettverkseffekter i oppstrømsmarkedet og om det finnes effektive motstrategier for konkurrerende leverandører.¹³⁵
- (197) Deretter må det vurderes om den fusjonerte virksomheten har insentiver til å avskjerme den aktuelle kunden nedstrøms fra konkurrerende leverandører oppstrøms. I vurderingen av insentivene er en avveining av kostnadene ved å redusere kjøp fra konkurrerende leverandører opp mot gevinsten av kundeavskjermingen sentralt.¹³⁶ Denne avveiningen avhenger blant annet av den integrerte enhetens kostnader ved å redusere kjøp fra oppstrømskonkurrenter, og hvor mye den integrerte enhetens nedstrømsvirksomhet tjener på et høyere prisnivå i nedstrømsmarkedet.¹³⁷
- (198) For det tredje må det vurderes om utestengelsen vil ha en vesentlig negativ innvirkning på kunder i nedstrømsmarkedet.¹³⁸ I denne delen av vurderingen er det sentralt å se på hvor stor andel av leverandørmarkedet som vil bli berørt i form av tapt volum/inntekter som følge av kundeavskjermingen.¹³⁹ I tillegg vil faktorer som etableringsbarrierer, kjøpermakt og potensiell konkurranse måtte vurderes for å bedømme de sannsynlige virkningene kundeavskjermingen vil ha på konkurransen. I tillegg kan effektivitetsgevinster være relevant, som vurderes i avsnitt 8.¹⁴⁰

7.3.1 Muligheter til kundeutestengelse

- (199) Som det fremgår av Tabell 1 hadde Salte i 2020 en markedsandel på ■ prosent i markedet for daggamle verpehøns, mens Steinslands markedsandel var ■ prosent. Steinsland har før foretakssammenslutningen dermed nesten dobbelt så stor produksjon som sin eneste konkurrent.
- (200) De siste 3 årene har ■ av eggene som produseres med verpehøns fra Saltes hybrid blitt levert til Nortura, jf. Tabell 3.¹⁴¹

Tabell 3 Omtrentlig oversikt over andeler egg produsert med Saltes hybrid Dekalb som havner hos henholdsvis DSH og Nortura:

	2018	2019	2020	2021
Nortura	■	■	■	■
DSH	■	■	■	■

- (201) Dette viser ■. Salte kan derfor miste vesentlige deler av produksjonen dersom Nortura gjennomfører

¹³³ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 58.

¹³⁴ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 59.

¹³⁵ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 61, 62 og 67.

¹³⁶ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 68.

¹³⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 69 og 70.

¹³⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 59.

¹³⁹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 74.

¹⁴⁰ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 76 og 77.

¹⁴¹ Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022.

handlinger som gir eggprodusenter som i dag benytter Dekalb-verpehøns intensiv til å gå over til å benytte Lohmann-verpehøns.

- (202) Det er tradisjonelt et langvarig og nært forhold mellom eggprodusentene og Nortura, selv om de bare inngår avtaler for hvert innsett, jf. avsnitt 4.1. Eggprodusentene bytter sjelden eggpakkeri, og blant annet [REDACTED]

¹⁴² Lojalitet til Nortura som samvirke gjør det etter Konkurransetilsynets oppfatning enklere for Nortura å påvirke eggprodusentenes valg av hybrid.

- (203) Nortura får også mye informasjon inn om hybridene, og har et rådgiverapparat som gjør det mulig å påvirke eggprodusentenes valg av hybrid. Salte peker på dette og uttaler at [REDACTED]

[REDACTED] ¹⁴³

- (204) Nortura sin posisjon som klart største eggpakkeri gjør at de får svært mye relevant informasjon fra de tilknyttede eggprodusentene. Denne informasjonen kommer særlig som følge av Norturas eggkontroll, der både eggprodusenter som benytter Dekalb- og Lohmann-høns rapporterer omfattende informasjon inn til Nortura om driften. Denne informasjonen kobles med hvor godt hønene presterer for størrelse på egg og eggvekt. Eggkontrollen er et verktøy Nortura har for at eggprodusentene og Nortura skal ha mest mulig informasjon om hybridenes prestasjoner og dekningsbidrag.¹⁴⁴ De får også informasjon om leveringstidspunkter fra Salte og tilknyttede oppalere. Informasjon om levering av Dekalb-høns til eggprodusenter som leverer til Nortura, og om Dekalb-hønene sin prestasjon og totalt dekningsbidrag, kan gi Nortura betydelige konkurransefordeler som kan brukes til å insentivere eggprodusentene til å velge Lohmann.
- (205) I tillegg til informasjonsfordelen kan Nortura gi bedre vilkår for eggprodusenter som både benytter Lohmann-høner og leverer til Nortura. De bedre vilkårene kan bestå i bedre betaling for egg eller bedre oppfølging av eggprodusentene. Slike tiltak vil gi eggprodusenter som leverer til Nortura økonomiske insentiver til å benytte Lohmann-høner. Salte uttaler i denne sammenheng at de "frykter også prisdiskriminerende totalkunderabatter for eggprodusenter som både kjøper unghøner av Nortura og selger egg til Nortura".¹⁴⁵
- (206) DSH er også bekymret for mulighetene Nortura har til kundeforhold, og uttaler at: *"Sammenslåingen kan føre til mindre konkurranse i markedet for verpehøns ved at Norturas eggprodusenter får insentiver til å gå for Lohmann. For det første må det antas at eierskapet vil medføre økonomiske og emosjonelle preferanser for å kjøpe "samvirkets egne produkter". For det andre kan markedsregulator favorisere Lohmann med en rekke ulike reguleringer, for eksempel størrelse på egg, produksjonstid, førtidsslakting o.l. som reflekterer egenskaper for Lohmann."*¹⁴⁶
- (207) [REDACTED] jf. avsnitt 7.3.2.
- (208) Basert på det ovenstående finner Konkurransetilsynet det sannsynlig at Nortura har mulighet til å få eggprodusenter til å bytte fra Dekalb-høns fra Salte til Lohmann-høns fra Steinsland. Fordi en meget høy andel av Saltes leveranser brukes av eggprodusenter som leverer til Nortura, kan en slik innsatsfaktorutestengelse medføre at Salte mister en betydelig del av omsetningen sin etter foretakssammenslutningen.

¹⁴² [REDACTED]

¹⁴³ Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 8.

¹⁴⁴ Møte mellom Konkurransetilsynet og Nortura 12. mai 2022.

¹⁴⁵ Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 8

¹⁴⁶ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022, side 6.

- (209) Et betydelig omsetningstap kan få store konsekvenser for Salte. [REDACTED]

147

148

149

- (210) Nortura har en markedsandel på [REDACTED] i eggpakkerimarkedet (jf. avsnitt 7.2.1.3.1). Hvis salg til Norturas eggprodusenter vanskeliggjøres kan Salte således kun konkurrere om leveranser til en forholdsvis liten del av volumet i markedet. Dette taler for at Salte ikke har effektive motstrategier mot kundeutestengelse fra partene.
- (211) Samlet mener Konkurransetilsynet at partene får muligheter til å gjennomføre kundeutestengelse mot Salte i markedet for salg av daggamle verpehøns.

7.3.2 Insentiver til kundeutestengelse

- (212) Den integrerte virksomhetens insentiver til kundeutestengelse styrkes hvis kundeutestengelsen fører til økte kostnader for konkurrenter i nedstrømsmarkedet, slik at virksomheten kan øke sitt salg eller sine priser i nedstrømsmarkedet. En høy markedsandel i nedstrømsmarkedet styrker insentivene til kundeutestengelse fordi virksomheten da vil ha et større omsetningsgrunnlag som nyter godt av prisøkningen.¹⁵⁰
- (213) Insentivene til kundeutestengelse svekkes jo mer volum den integrerte virksomheten mister i oppstrømsmarkedet hvis de hindrer tilgang til den relevante innsatsfaktoren til oppstrømskonkurrentene. Den integrerte virksomheten kan for eksempel miste kunder hvis oppstrømsproduktene er differensierte og en del av sluttkundene foretrekker produkter produsert med konkurrentenes innsatsfaktorer. Alternativt kan de miste kunder hvis den integrerte oppstrømsaktøren ikke har kapasitet til å ta på seg leveransene som tidligere ble levert av konkurrentene i oppstrømsmarkedet.¹⁵¹
- (214) Nortura har en meget høy markedsandel og betydelig markedsrett i eggpakkerimarkedet, jf. avsnitt 7.2.1.3.1. Det er derfor videre sannsynlig at en kundeutestengelse i betydelig grad vil redusere konkurransekraften til Salte, jf. avsnitt 7.3.1. Disse forholdene styrker partenes insentiver til helt eller delvis å utestenge Salte.
- (215) Egg basert på verpehøns fra Lohmann og verpehøns fra Dekalb er nære substitutter, noe som illustreres av at type hybrid er ikke brukt i markedsføring overfor sluttkundene, jf. avsnitt 5.2.1. Det er således ikke sannsynlig at Nortura vil miste kunder i nedstrømsmarkedet på grunn av kundepreferanser for egg fra Dekalb-høner.

- (216)

152

- (217) Etter Konkurransetilsynets oppfatning indikerer disse utdragene fra interne dokumenter at en av [REDACTED]

¹⁴⁷ Møte mellom Konkurransetilsynet og Salte 9. mai 2022.

¹⁴⁸ Møte mellom Konkurransetilsynet og Salte 9. mai 2022.

¹⁴⁹ Se for eksempel Norturas pressemelding om oppkjøpet av Steinsland, [Nortura | Nortura blir deleier i Steinsland & Co.](#)

¹⁵⁰ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 70.

¹⁵¹ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 69.

¹⁵²

- (218) Samlet sett vurderer Konkurransetilsynet at Nortura har insentiver til kundeutestengelse overfor Salte.

7.3.3 Virkninger på konkurransen

- (219) Kundeutestengelse kan kun hindre konkurransen i nedstrømsmarkedet i betydelig grad dersom en tilstrekkelig stor del av oppstrømsproduksjonen berøres av inntektsnedgangen som foretakssammenslutningen medfører.¹⁵³ I slike tilfeller kan foretakssammenslutningen føre til redusert produksjon, økte priser, dårligere service, lavere kvalitet eller redusert innovasjon i nedstrømsmarkedet.¹⁵⁴ Kundeutestengelse kan også øke etableringshindringene for potensielle konkurrenter i oppstrømsmarkedet.¹⁵⁵ Det kan ta noe tid før de negative effektene materialiseres dersom kundeutestengelsen primært påvirker oppstrømsprodusentenes inntekter og minsker deres investeringsinsentiver.¹⁵⁶
- (220) Virkningen på konkurransen i nedstrømsmarkedet skal også vurderes på bakgrunn av faktorer som kan oppveie mulige skadevirkninger. Dette kan være kjøpermakt, eller sannsynlighet for nyetableringer som opprettholder effektiv konkurranse i markedene.¹⁵⁷
- (221) Salte er partenes eneste konkurrent i markedet for daggamle verpehøns. Nortura er den klart største aktøren i eggpakkerimarkedet med en markedsandel på [redacted] og [redacted] av de daggamle verpehønene til Salte blir brukt i produksjon av egg som går til Nortura, jf. Tabell 1 og Tabell 3. En kundeutestengelse av Salte vil således kunne føre til en vesentlig reduksjon i kundegrunnlaget til partenes eneste konkurrent i oppstrømsmarkedet. Konkurransetilsynet finner det sannsynlig at dette kan svekke Saltes konkurransekraft.
- (222) Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet benytter i dag egg fra både Steinslands Lohmann-hybrid og fra Saltes Dekalb-hybrid.¹⁵⁸ Egg fra Saltes hybrid kan bli enda viktigere for disse aktørene dersom partene etter foretakssammenslutningen iverksetter innsatsfaktorutestengelse knyttet til Lohmann-hybriden som beskrevet i avsnitt 7.2. Konkurransetilsynet finner det sannsynlig at svekket konkurransekraft for det eneste alternativet konkurrerende eggpakkerier har til partenes hybrid, vil svekke Norturas konkurrenter i eggpakkerimarkedet.
- (223) Som redegjort for i avsnitt 7.2.1.2.3 og 7.2.1.3.3 er det høye etableringshindringer i både markedet for salg av daggamle verpehøns og eggpakkerimarkedet. Konkurransetilsynet vurderer på denne bakgrunn at det vil være lite sannsynlig med en nyetablering i disse markedet som opprettholder effektiv konkurranse i eggpakkerimarkedet. Videre finner tilsynet at aktørene innenfor dagligvare- og storhusholdning kan ha betydelige utfordringer med å utøve kjøpermakt gjennom å sette eggpakkeriene opp mot hverandre, jf. avsnitt 7.2.1.3.
- (224) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at det ikke foreligger forhold som vil kunne oppveie den konkurransekskadelige virkningen av foretakssammenslutningen.
- (225) Ulike markedsaktører har kommet med innspill til hvilken innvirkning foretakssammenslutningen kan ha i oppstrømsmarkedene, og hvilke konsekvenser det kan ha nedstrøms. Salte peker på flere muligheter og insentiver til kundeutestengelse, som pekt på i avsnitt 7.3.1 og 7.3.2, knyttet til totalkunderabatter [redacted].
- (226) DSH mener at ". Dersom to-tredeler av det adresserbare markedet forsvinner for Dekalb, er det grunn til å frykte at dette vil svekke verdikjeden for Dekalb alvorlig."¹⁵⁹

¹⁵³ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 74.

¹⁵⁴ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 72, jf. fotnote 8 i retningslinjene.

¹⁵⁵ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 75.

¹⁵⁶ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 73.

¹⁵⁷ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 76.

¹⁵⁸ Eggpakkeriene har avtaler med eggprodusenter som har både Lohmann- og Dekalb-høns, se eksempelvis tabell i svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 3, som viser andel av Saltes produksjon som havner hos henholdsvis Nortura og DSH.

¹⁵⁹ Svar på pålegg fra DSH av 3. mars 2022, punkt 9.

- (227) Rias Eggpakkeri oppgir om virkninger på avlsleddet at *"Virkningen ved at Nortura overtar Steinsland kan medføre at det blir bare en aktør igjen på markedet for unghøner. Når Nortura innfører samme modell på Høner som på slaktekylling hvor de gir en lavere pris til de produsentene som leverer kjøtt/egg til dem så blir det vanskelig for Salte as."*¹⁶⁰
- (228) Norgesgruppen peker på at det er viktig at *"dersom det kan legges begrensninger på aktørenes handlefrihet, kan det potensielt hemme konkurransen i markedet og aktørenes muligheter til å drive lønnsomt"*.¹⁶¹
- (229) Om konsekvenser av foretakssammenslutningen som forsterkes gjennom Norturas tilgang til informasjon, uttaler Salte at *"Foretakssammenslutningen medfører at Nortura får kontroll på hele verdikjeden. Nortura har per i dag innsikt i alt av tallgrunnlag hos eggprodusentene gjennom deres produksjonsverktøy og effektivitetskontrollen. Opplysningene som Nortura får gjennom disse verktøyene er konkurransesensitive opplysninger"* [redacted]
[redacted]
[redacted]¹⁶²
- (230) Basert på det ovenstående er det Konkurransetilsynets vurdering at en kundeutestengelse rettet mot Salte i markedet for daggamle verpehøns i utgangspunktet vil hindre konkurransen både i markedet for daggamle verpehøns og i eggpakkerimarkedet i betydelig grad.

7.3.4 Regulatoriske forhold

- (231) Regelverk og standarder som begrenser Norturas handlefrihet vil kunne være til hinder for at Nortura kan forverre konkurrerende eggpakkeriers tilgang til egg. Se avsnitt 4.2 om Norturas rolle som markedsregulator.
- (232) Melder anfører at *"Nortura har mottaksplikt for egg fra eggprodusenter (se punkt 5.4.2). Dette innebærer at Nortura må ta imot egg fra alle eggprodusenter som ønsker å levere, uavhengig av om de er medlem i Nortura, hvor produsenten anskaffer sine verpehøns og/eller om disse vanligvis leverer til andre eggpakkerier. Prisen Nortura betaler skal være den samme som betales til eggprodusenter som er medlemmer i Nortura. Prisen på egg er avhengig av kvalitet og størrelse."*¹⁶³
- (233) Konkurransetilsynet vurderer at reguleringen av mottakplikten ikke i seg selv er tilstrekkelige til å hindre Nortura i å på ulike måter insentivere eggprodusentene til å benytte Lohmann-rasen. Nortura vil eksempelvis på sikt kunne premiere egenskaper Lohmann-rasen har høy måloppnåelse på, og dermed gi eggprodusentene insentiver til å fortsatt benytte eller gå over til Nortura som leverandør av verpehøns. Det vil videre kunne gjøres tilpasninger i regelverket Nortura benytter for å balansere markedet for egg som er fordelaktig for egenskapene Lohmann-rasen har, og som dermed insentiverer eggprodusentene til å benytte Lohmann-høns. Dette kan eksempelvis være tilfelle ved utforming av reglene som gjelder for tidligslakting av verpehøns.
- (234) Basert på ovennevnte vurderer Konkurransetilsynet at regulatoriske forhold ikke i tilstrekkelig grad vil hindre Nortura i å utøve kundeutestengelse.

7.3.5 Konklusjon kundeutestengelse

- (235) Etter en samlet vurdering finner Konkurransetilsynet at foretakssammenslutningen i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse i markedet for salg av daggamle verpehøns og i eggpakkerimarkedet som følge av at partene kan iverksette kundeutestengelse rettet mot Salte.

7.4 Konklusjon ikke-horisontale virkninger

- (236) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet kommet til at foretakssammenslutningen vil medføre konkurransebegrensende ikke-koordinerte virkninger i markedene for salg av

¹⁶⁰ Svar på pålegg fra Rias av 3. mars 2022.

¹⁶¹ Svar på pålegg fra Norgesgruppen av 31. mars 2022, side 6.

¹⁶² Svar på pålegg fra Salte av 3. mars 2022, side 9.

¹⁶³ Meldingen s. 23.

daggamle verpehøns og markedet for salg av egg til dagligvare og storhusholdning (eggpakkerimarkedet).

- (237) Med mindre det foreligger effektivitetsgevinster som er tilstrekkelige til å motvirke konkurransebegrensningen, vil foretakssammenslutningen i betydelig grad hindre effektiv konkurranse.

8 Effektivitetsgevinster

8.1 Innledning

- (238) Konkurransetilsynet skal forby en foretakssammenslutning dersom tilsynet finner at den i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse, jf. konkurranseloven § 16 første ledd.
- (239) En foretakssammenslutning kan ikke forbys dersom den medfører effektivitetsgevinster som kommer kundene til gode, og disse gevinstene oppveier tapet kundene vil kunne bli påført ved redusert konkurranse som følge av foretakssammenslutningen. Foretakssammenslutningen vil da ikke i betydelig grad hindre konkurranse.¹⁶⁴
- (240) Dersom effektivitetsgevinstene skal kunne vektlegges må de komme kundene til gode, være ervervsspesifikke og dokumenterte. Disse tre vilkårene er kumulative.¹⁶⁵
- (241) Ved vurderingen av om effektivitetsgevinstene kommer kundene til gode er vurderingstemaet hvorvidt kundene kommer dårligere ut med foretakssammenslutningen enn om den ikke hadde funnet sted. Dette innebærer at gevinstene må være relevante og tilstrekkelige, realisert innen rimelig tid, og at de må komme kundene til gode i de relevante markeder hvor de potensielle skadevirkningene oppstår.¹⁶⁶
- (242) Effektivitetsgevinstene må også kunne dokumenteres og etterprøves på en slik måte at Konkurransetilsynet vurderer det som sannsynlig at disse vil materialisere seg og være tilstrekkelige til å oppveie potensielle skadevirkninger for kundene som følge av transaksjonen.¹⁶⁷
- (243) Vertikale foretakssammenslutninger kan gi effektivitetsgevinster. Eksempler på disse er mulighet for internalisering av dobbeltmarginalisering, og bedre koordinasjon av produksjons og- distribusjonsprosesser som kan redusere lagerkostnader. Videre kan en vertikal foretakssammenslutning påvirke insentivene partene har med hensyn til investeringer i nye produkter, nye produksjonsprosesser og ved tilvirkningen av produkter.¹⁶⁸
- (244) I det følgende gjennomgås partenes anførte effektivitetsgevinster, samt Konkurransetilsynets vurdering av effektivitetsgevinstene ut ifra de tre kumulative vilkårene nevnt ovenfor.

8.2 Partenes anførte effektivitetsgevinster

- (245) Partene har anført effektivitetsgevinster i meldingen.¹⁶⁹ Partene

- (246) Konkret ser Nortura

¹⁶⁴ Sak M.7630 – *FedEx/TNT* avsnitt 498 og 499 og sak T-175/12 *Deutsche Börse v Commission* avsnitt 236-238 jf. sak M.6166 – *Deutsche Börse/NYSE* avsnitt 1134 og 1135.

¹⁶⁵ Sak M.7630 – *FedEx/TNT* avsnitt 501 og sak T-175/12 *Deutsche Börse v Commission* avsnitt 238, jf. Sak. M.6166 – *Deutsche Börse/NYSE* avsnitt 1134 og 1135.

¹⁶⁶ Sak M.7630 – *FedEx/TNT* avsnitt 502 og sak M.6166 – *Deutsche Börse/NYSE* avsnitt 1137

¹⁶⁷ Kommisjonens retningslinjer for horisontale foretakssammenslutninger (2004/C 31/03) avsnitt 86.

¹⁶⁸ De ikke-horisontale retningslinjene avsnitt 54-57.

¹⁶⁹ Meldingen, side 33.

170

8.3 Konkurransetilsynets vurdering av de anførte effektivitetsgevinstene

- (247) Partene har [REDACTED] 171
- (248) Konkurransetilsynet kan heller ikke se at det er sannsynliggjort at effektene er ervervsspesifikke. De anførte [REDACTED]

8.4 Konklusjon effektivitetsgevinster

- (249) Som det fremgår av vurderingene ovenfor i avsnitt 7 er Konkurransetilsynet av den oppfatning at foretakssammenslutningen i utgangspunktet har en betydelig negativ effekt på konkurransen. Partene har ikke i tilstrekkelig grad dokumentert ervervsspesifikke effektivitetsgevinster som vil kunne oppveie de negative skadevirkningene for kundene som følge av foretakssammenslutningen.
- (250) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil foretakssammenslutningen derfor i betydelig grad hindre effektiv konkurranse.

9 Konkurransemessige virkninger av foretakssammenslutningen

- (251) Konkurransetilsynet har kommet til at foretakssammenslutningen mellom Nortura og Steinsland i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse i markedet for salg av daggamle verpehøns, og i markedet for eggpakkerier. Etter konkurranseloven § 16 første ledd skal Konkurransetilsynet derfor gripe inn mot foretakssammenslutningen.
- (252) Dersom Konkurransetilsynet finner at avhjelpende tiltak foreslått av partene vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til, skal tilsynet fatte vedtak om inngrep hvor foretakssammenslutningen tillates på disse vilkår, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd.
- (253) I vurderingen av hvorvidt de foreslåtte tiltak vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene, skal Konkurransetilsynet vurdere alle relevante faktorer, blant annet arten, omfanget og rekkevidden av tiltakene. Disse faktorene må vurderes konkret opp mot de særskilte markedskarakteristika i de markeder det er identifisert konkurransebegrensende virkninger, herunder også en vurdering av partenes og andre aktørers posisjon i markedet.¹⁷²
- (254) De avhjelpende tiltakene må videre være egnet til å kunne implementeres effektivt innenfor en relativt kort tidsperiode. Dersom det ikke er mulig for Konkurransetilsynet å vurdere egnetheten av tiltak med tilstrekkelig grad av sikkerhet på tidspunktet for vedtaket, for eksempel dersom partene har foreslått tiltak som er omfattende og komplekse, vil foretakssammenslutningen ikke bli tillatt.¹⁷³
- (255) Det sentrale vurderingstemaet er hvorvidt de foreslåtte tiltakene er egnet til å avbøte de konkurransebegrensende virkningene som foretakssammenslutningen kan føre til.¹⁷⁴
- (256) Det følger av det alminnelige kravet til forholdsmessighet i norsk rett at Konkurransetilsynets vedtak ikke må gå lenger enn det som er nødvendig for å avhjelpe de negative konkurransevirkningene av foretakssammenslutningen.

¹⁷⁰ Meldingen, side 33.

¹⁷¹ Meldingen, side 33

¹⁷² Kommisjonens retningslinjer om avhjelpende tiltak (2008/C 267/01), avsnitt 12.

¹⁷³ Kommisjonens retningslinjer om avhjelpende tiltak (2008/C 267/01), avsnitt 9 og 14.

¹⁷⁴ Kommisjonens retningslinjer om avhjelpende tiltak (2008/C 267/01), avsnitt 15f.

- (257) Partenes fremsatte forslag til avhjelpende tiltak og hvorvidt disse er egnet til å avbøte de identifiserte konkurransebegrensende virkningene på en effektiv måte, samt forholdsmessigheten av et eventuelt inngrep, vurderes nedenfor.

9.1 Vurdering av partenes forslag til avhjelpende tiltak og forholdsmessighet

- (258) Partene fremsatte forslag til avhjelpende tiltak 22. april 2022.¹⁷⁵ Revidert forslag til avhjelpende tiltak ble fremsatt 9. mai og 20. mai, og endelig forslag ble fremsatt 23. mai 2022 ("Forslaget").¹⁷⁶
- (259) Konkurransetilsynet sendte de avhjelpende tiltakene av 22. april 2022 på høring til relevante markedsaktører, jf. avsnitt 1.2. Markedsaktørene ble bedt om å vurdere om de foreslåtte tiltakene kan avhjelpe de konkurransemessige bekymringene som foretakssammenslutningen vil kunne medføre i markedet for salg av daggamle verpehøns, og i markedet for eggpakkerier.
- (260) Med bakgrunn i høringsinnspillene, fremla partene flere reviderte forslag til avhjelpende tiltak. Endelig forslag til tiltak ble fremsatt 23. mai 2022. Etter partenes oppfatning vil de nye tiltakene imøtekomme en del av høringsinnspillene, samt i ytterligere grad redusere de konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenslutningen.¹⁷⁷
- (261) Partenes endelige forslag til avhjelpende tiltak innebærer i hovedsak at *partenes salg* av daggamle verpehøns til oppalere og/eller verpeklare høns (unghøner) til konsumeggprodusenter, skal skje på ikke-diskriminerende vilkår. Ved *innkjøp av konsumegg* fra konsumeggprodusenter, forplikter Nortura seg til å ikke diskriminere basert på hybrid eller eggprodusentens valg av leverandør av verpehøns. Nortura kan heller ikke tilby økonomiske fordeler som vil kunne insentivere produsenter til å velge Nortura-tilknyttede aktører i produksjonskjeden. Tiltakene vil være gjeldende i 10 år.
- (262) Som det fremgår av konkurranseanalysen i kapittel 7 ovenfor, vil Nortura etter foretakssammenslutningen få kontroll over Steinsland som er den største aktøren i markedet for salg av daggamle verpehøns. I tillegg er Nortura den største aktøren i eggpakkerimarkedet. Nortura vil etter transaksjonen kunne bruke sin sterke stilling i markedet til å hindre tilgang til egg fra Steinslands verpehøns til konkurrerende eggpakkerier.
- (263) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil foretakssammenslutningen i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i eggpakkerimarkedet som følge av innsatsfaktorutestengelse ved salg av daggamle verpehøns fra Steinsland til oppalere, og/eller salg av verpehøns til eggproduksjon.
- (264) Det fremgår av Forslaget punkt 1 at Norturas salg av daggamle verpehøns til oppalere og/eller verpeklare høns (unghøner) til konsumeggprodusenter, skal skje på ikke-diskriminerende vilkår. Dette innebærer at enhver kjøper skal tilbys høner av likeverdig kvalitet og på likeverdige betingelser. Eventuelle forskjeller må være saklig begrunnet. Nortura forplikter seg særlig til å ikke forskjellsbehandle kjøpere på grunnlag av om konsumeggene skal leveres til Norturas eggpakkerier eller til konkurrerende eggpakkerier.
- (265) De foreslåtte avhjelpende tiltakene innebærer at salg fra partene skal skje på ikke-diskriminerende vilkår både når det gjelder priser, kredittbetingelser, rabatter, eventuelle andre volumavhengige vilkår eller tilsvarende, samt at Nortura ikke kan forskjellsbehandle kjøpere på grunnlag av om konsumeggene skal leveres til Norturas eggpakkerier eller til konkurrerende eggpakkerier.
- (266) Det er Konkurransetilsynets vurdering at tiltakene vil hindre at Nortura stenger ute aktører i produksjonskjeden eller gi disse en kostnadsulempe, som vil få konkurransemessig betydning for Norturas konkurrenter på eggpakkeriledet. Aktørene på de ulike leddene vil derfor fritt kunne velge å benytte Nortura/Steinsland eller Salte ved kjøp av daggamle verpehøns, og det samme ved kjøp av verpeklare høns, uten at Nortura på en

¹⁷⁵ Brev fra partene med forslag til avhjelpende tiltak 22. april 2022.

¹⁷⁶ E-post fra partene med forslag til avhjelpende tiltak 23. mai 2022.

¹⁷⁷ E-post fra partene med forslag til avhjelpende tiltak 9. mai 2022.

konkurransebegrensende måte påvirker aktørers valg av eggpakkerier lenger ned i produksjonsskjeden. Dette vil bidra til å legge til rette for å opprettholde konkurranse situasjonen nedstrøms på eggpakkeriledet. Nortura kan etter dette ikke insentivere noen ledd i verdikjeden til å kun velge aktører fra deres vertikalt integrerte produksjonsskjede eller tilknyttede aktører til denne.

- (267) I høringsrunden har enkelte høringsinstanser gitt uttrykk for noe skepsis til om tiltakenes ordlyd er presise nok til å fange opp eventuelle brudd.¹⁷⁸ Konkurransetilsynet viser i den forbindelse til at det i Forslaget til tiltak flere steder er eksemplifisert hvilke parametere som vil kunne innebære en forskjellsbehandling, at eventuelle fordeler som gis aktører som leverer til Nortura i særlig grad vil kunne fanges opp, og at en eventuell forskjellsbehandling krever at Nortura kan fremlegge dokumentasjon på at den er saklig begrunnet. Etter tilsynets vurdering vil dette både tydeliggjøre hva som vil kunne innebære brudd på tiltakene, samt at kravet til dokumentasjon og eventuelle etterfølgende sanksjoner ved brudd, vil ha en preventiv effekt.
- (268) Hva gjelder Konkurransetilsynets bekymring for kundeutestengelse, knytter den seg til at partene etter foretakssammenslutningen vil kunne stenge ute konkurrenter i markedet for salg av daggamle verpehøns, ved å begrense deres tilgang til et tilstrekkelig kundegrunnlag.
- (269) I Forslaget punkt 2 forplikter Nortura seg til å ikke diskriminere konsumeggprodusenter basert på hønese (hybrid) og/eller konsumeggprodusentens leverandør av verpehøns. Dette innebærer at eventuell forskjellsbehandling på basis av disse kriteriene må være saklig begrunnet, eksempelvis som følge av kunde krav/konseptproduksjon, eller dyrevelferd, mattrygghet, arbeidsmiljø og andre, viktige samfunnsmessige hensyn.
- (270) Det er derfor Konkurransetilsynets vurdering at Forslagets punkt 2 vil sikre at kunder av Nortura og Salte fortsatt vil kunne stå fritt til å velge leverandør av innsatsfaktor og derigjennom rase/hybrid ved kjøp av daggamle verpehøns til oppal, eller verpehøns til eggproduksjon. Dette sikres ved at Nortura ved mottak av egg, ikke vil kunne forskjellsbehandle eggprodusenter basert på valg av leverandør av innsatsfaktor, og/eller rase på verpehøns. Muligheten for Nortura til å stenge ute oppstrømskonkurrenters kundegrunnlag, fjernes ved dette tiltaket.
- (271) For å sikre at en slik ikke-diskrimineringsplikt ikke hindrer innovasjon av nye konsepter, særlige krav til egenskaper ved eggene fra kunder, eller muligheten for å fremme dyrevelferd, mattrygghet, arbeidsmiljø og andre, viktige samfunnsmessige hensyn, er det gitt en viss adgang til å forskjellsbehandle. Nortura må da kunne dokumentere at årsaken kan knyttes til slike samfunnsmessige hensyn. Dersom for eksempel en kunde stiller krav til at eggene kun skal komme fra en gitt rase/hybrid, og produksjonen ikke kan knyttes til viktige samfunnsmessige hensyn som nevnt over, kan en slik konseptproduksjon ikke utgjøre mer enn 20 prosent av Norturas totale produksjon av konsumegg. Det er Konkurransetilsynets vurdering at dette ivaretar de konkurransemessige bekymringene knyttet til kundeutestengelse, samtidig som de ikke hindrer innovasjon eller ivaretagelse av andre sentrale kvalitetsaspekter eller spesifikke kundeønsker ved eggproduksjonen.
- (272) På denne bakgrunn er det Konkurransetilsynets vurdering at Forslaget og tiltakene knyttet til bekymringer for innsatsfaktor- og kundeutestengelse, vil være egnet til å avbøte de konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenslutningen på dette punkt.
- (273) Gjennom Norturas produksjonsverktøy og effektivitetskontroll (eggkontrollen), får Nortura tilgang til sensitiv informasjon fra aktører oppstrøms, både de som leverer til Nortura og aktører som leverer til konkurrerende eggpakkerier. Etter en vertikal integrasjon som følge av foretakssammenslutningen, vil dette innebære at Nortura har tilgang til svært forretnings sensitiv informasjon om sine konkurrenter og leveranser fra og til disse. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil den negative effekten av foretakssammenslutningen kunne forsterkes ved at Norturas tilgang til informasjon gir økte muligheter for en effektiv kundeutestengelse.

¹⁷⁸ Se svar på høring av de avhjelpende tiltakene fra Toten Egg av 29. april 2022, og fra Salte 29. april 2022.

- (274) Høringssvarene fra Salte og DSH etterlyser regulering av informasjonsflyt til Nortura, og uttrykker bekymring for at Nortura får full innsikt i førsteledds produksjonsvolum og hvordan verpehøns levert av Salte presterer, samt salg til Norturas konkurrenter nedstrøms.¹⁷⁹
- (275) I Forslaget punkt 3 adresseres dette gjennom krav om nøytral bruk av informasjonen, samt at tiltakene nå legger en ytterligere begrensning på hvordan Nortura kan benytte informasjon som foretaket får fra sine konkurrenter som ledd i egen virksomhet. Konkurransetilsynet er av den oppfatning at slike klare begrensninger på hvem som får tilgang til informasjonen, og hvordan den kan benyttes, vil ivareta de nevnte bekymringene.
- (276) De avhjelpende tiltakene vil ha en varighet på 10 år, jf. Forslagets punkt 5. I høringsrunden ble det påpekt fra en rekke aktører at en varighet på 5 år, som da var foreslått, var for kort. Med den siste revideringen av tiltakene i form av en forlengelse av varigheten til 10 år, er det Konkurransetilsynets oppfatning at dette adresserer bekymringene fra flere av aktørene. Videre vil det på grunn av markedets beskaffenhet, blant annet knyttet til langvarige avtale- og kundeforhold, samt at en eventuell innsatsfaktor- eller kundeutestengelse gjerne først vil skje og få virkning etter noe tid, sikre at tiltakene får den ønskede effekt.
- (277) I henhold til Forslagets punkt 4 kan Konkurransetilsynet oppnevne en forvalter til å påse at partene oppfyller sine forpliktelser etter Forslaget. Partene kan innen en rimelig tidsfrist fremlegge forslag til forvalter og mandat for oppdraget dersom tilsynet beslutter at forvalter skal oppnevnes. Tilsynet kan dermed gjennom forvalter sikre en effektiv kontroll med de vilkår som stilles gjennom vedtaket.
- (278) Konkurransetilsynet har etter dette kommet til at partenes forslag til avhjelpende tiltak samlet sett vil avbøte de konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenslutningen, jf. konkurranseloven § 16 annet ledd.
- (279) Konkurransetilsynet har funnet at vedtaket ikke går lenger enn det som må anses nødvendig for å avhjelpe de skadelige virkningene av foretakssammenslutningen. Vedtaket oppfyller således kravet til forholdsmessighet.

10 Vedtak

- (280) På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 16 fatter Konkurransetilsynet vedtak med følgende slutning:

Foretakssammenslutningen mellom Nortura SA og Steinsland & Co AS tillates på følgende vilkår:

- 1 Ved sitt salg av daggamle verpehøns til oppalere og/eller verpeklare høns (unghøner) til konsumeggprodusenter forplikter Nortura SA og et hvert annet selskap som konkurranserettslig sett er kontrollert av Nortura SA, herunder Steinsland & Co AS, (heretter i fellesskap omtalt som «Nortura») seg til å selge slike daggamle verpehøns/unghøner på ikke-diskriminerende vilkår. Dette innebærer at enhver kjøper skal tilbys høns av likeverdig kvalitet og på likeverdige betingelser; herunder men ikke begrenset til priser, kredittbetingelser, rabatter, eventuelle andre volumavhengige vilkår eller tilsvarende. Eventuelle forskjeller i kvalitet og/eller betingelser skal være saklig begrunnet. Nortura forplikter seg særlig til å ikke forskjellsbehandle kjøpere på grunnlag av om konsumeggene skal leveres til Norturas eggpakkerier eller til konkurrerende eggpakkerier.**

Nortura skal videre likebehandle sine kjøpere (oppalere og konsumeggprodusenter) med hensyn til leveransevolum for daggamle verpehøns og/eller unghøner. Dette innebærer at eventuell avkorting ved knapphet skal være saklig begrunnet og praktiseres på ikke-diskriminerende grunnlag.

¹⁷⁹ Svar på høring av de avhjelpende tiltakene fra DSH av 2. mai 2022, og fra Salte av 29. april 2022.

Konkurransetilsynet, eller den tilsynet utpeker, avgjør ved uenighet om det foreligger grunnlag for å unnlate levering og om levering skjer på ikke-diskriminerende vilkår.

Nortura plikter på forespørsel fra Konkurransetilsynet, eller den tilsynet utpeker, å fremlegge dokumentasjon for at de vilkår som tilbys ikke er diskriminerende.

Nortura forplikter seg til ikke å endre punkt 3 siste avsnitt i aksjonæravtalen mellom Nortura SA og Steinsland & Co AS, som lyder slik: «Partene er videre enige om at Steinsland & Co skal tilby daggamle verpehøns og unghøner til enhver seriøs kjøper på ikke-diskriminerende vilkår.»

- 2 Ved innkjøp av konsumegg fra konsumeggprodusenter til eggpakkeri, forplikter Nortura seg til å ikke diskriminere konsumeggprodusenter basert på hønserase (hybrid) og/eller konsumeggprodusentens leverandør av unghøner. Dette innebærer at eventuell forskjellsbehandling på basis av disse kriteriene må være saklig begrunnet, eksempelvis som følge av kundekrav/ konseptproduksjon, eller dyrevelferd, mattrygghet, arbeidsmiljø og andre, viktige samfunnsmessige hensyn.

Nortura skal særlig avstå fra å tilby sine konsumeggprodusenter tillegg, bonuser, lån, kreditt, stille økonomiske garantier eller andre ordninger på en slik måte at dette direkte eller indirekte gir produsentene insentiver til å foretrekke verpehøns av en bestemt hybrid/rase eller fra en bestemt oppaler/verdikjede, med mindre dette er saklig begrunnet, eksempelvis som følge av kundekrav/konseptproduksjon, eller dyrevelferd, mattrygghet, arbeidsmiljø og andre, viktige samfunnsmessige hensyn.

Nortura forplikter seg til å ikke ha større andel enn 20 prosent av sin totale produksjon av konsumegg der det gjelder krav til hønserase, når kravet er begrunnet med kundekrav/ konseptproduksjon. Andelen skal måles på innveid volum i henhold til prognoseavtaler, dvs. at volum mottatt på mottaksplikt skal holdes utenfor denne beregningen. Grensen på 20 prosent gjelder ikke dersom kravet til hønserase er saklig begrunnet i dyrevelferd, mattrygghet, arbeidsmiljø og andre, viktige samfunnsmessige hensyn.

Nortura skal, på forespørsel fra Konkurransetilsynet eller den tilsynet utpeker, dokumentere at eventuell forskjellsbehandling som nevnt ovenfor i dette punkt 2 er saklig begrunnet, jf. ovenfor.

Norturas rådgiverapparat for egg skal organiseres slik at rådgiverne ikke insentiveres særskilt til å gi konsumeggprodusentene annet enn nøytrale og objektive råd hva gjelder valg av hybrid eller oppaler.

- 3 Nortura forplikter seg til å påse at;
 - 3.1 tilgang til individualisert og konkurransesensitiv informasjon om andre hybrider enn Lohmann (og evt. nye hybrider som selges i regi av Steinsland & Co AS eller andre selskaper i Nortura-konsernet), og som Nortura får tilgang til i egenskap av kjøper av konsumegg fra produsenter som benytter slike andre hybrider, begrenses til personer som har behov for slik informasjon for å gjennomføre samhandel med og rådgivning til den aktuelle produsenten.
 - 3.2 individualisert og konkurransesensitiv informasjon fra enkeltprodusenter om andre hybrider enn Lohmann (og evt. nye hybrider som selges i regi av Steinsland & Co AS eller andre selskaper i Nortura-konsernet), og som Nortura får tilgang til i egenskap av kjøper av konsumegg fra produsenter som benytter slike andre hybrider, ikke skal brukes av Steinsland & Co AS eller andre selskaper i Nortura-konsernet i disses virksomhet knyttet til ruging og/eller oppal av verpehøns.

Nortura skal på forespørsel fra Konkurransetilsynet, eller den tilsynet utpeker, redegjøre for de tiltak som er gjennomført for å sikre etterlevelse av dette punkt 3.

- 4 Konkurransetilsynet kan oppnevne en forvalter til å overvåke og besørge at vilkårene i dette vedtaket gjennomføres og overholdes. Nortura kan, innen en rimelig tidsfrist fastsatt av Konkurransetilsynet, legge frem forslag om forvalter og mandat for oppdraget. Nortura plikter innenfor rammene av forskrift FOR 2008-09-15 nr. 1021 eller forskrift som erstatter denne å samarbeide fullt ut med forvalter og yte slik medvirkning som er nødvendig for å oppfylle forvalteroppdraget. Konkurransetilsynet, eller forvalter for det tilfelle at dette oppnevnes, avgjør innenfor rammene av forskrift FOR 2008-09-15 nr. 1021 eller forskrift som erstatter denne om Norturas forpliktelser etter dette vedtak er oppfylt.**

- 5 Tiltakene i punkt 1 – 4 ovenfor gjelder i ti (10) år fra vedtaksdato.**

Vedtaket trer i kraft straks.

- (281) Vedtaket kan i henhold til konkurranseloven § 20 a første ledd, første punktum påklages innen 15 virkedager. En eventuell klage stiles til Konkurransklagenemnda, men sendes til Konkurransetilsynet.

Med hilsen

Beate Milford Berrefjord (e.f.)
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent